

COTONOUN AKT-EY-SOPIMUS

AFRIKAN, KARIBIAN JA
TYYNENMEREN VALTIOIDEN RYHMÄ

EUROOPAN UNIONIN
NEUVOSTO

ACP/21/001/01

Bryssel, 31. tammikuuta 2001 (07.02)
(OR. fr)

ACP-CE 2102/1/01 REV 1

AKT-EY-MINISTERINEUVOSTON PÄÄTÖS N:o 1/2001,

tehty 30 päivänä tammikuuta 2001,

**yhteistyön erityisaloja ja osa-alueita koskevan toiminnan suuntaviivat käsittävästä
yhteenvedosta**

AKT-EY-MINISTERINEUVOSTO, joka

ottaa huomioon Cotonoussa Beninissä 22 päivänä kesäkuuta 2000 allekirjoitetun AKT-EY-sopimuksen ja erityisesti sen 20 artiklan

sekä katsoo seuraavaa:

- 1) Sopimuksessa määrätään, että AKT-EY-kehitysyhteistyön tavoitteisiin pyritään kokonaisvaltaisten strategioiden avulla, joissa yhdistyvät taloudelliset, yhteiskunnalliset, kulttuuriset, ympäristöön liittyvät ja institutionaaliset tekijät, joita on hallittava paikallisesti. Yhteistyöllä luodaan siten yhtenäinen, toiminnan mahdollistava tukikehys AKT-valtioiden omille kehitysstrategioille, millä varmistetaan eri tekijöiden välinen täydentävyys ja vuorovaikutus.
- 2) Seuraavat aihepiirit tai monialaiset aiheet otetaan järjestelmällisesti huomioon kaikilla yhteistyöaloilla: sukupuoleen liittyvät ja ympäristökysymykset sekä instituutioiden ja toimintaedellytysten kehittäminen. Näille aloille voidaan myös myöntää yhteisön tukea.
- 3) Edellä mainitun 20 artiklan 3 kohdan mukaan kehitysyhteistyön tavoitteita ja strategioita, erityisesti alakohtaisia politiikkoja ja strategioita koskevista yksityiskohtaisista asiakirjoista laaditaan yhteenvedo, jossa annetaan yhteistyön erityisaloja tai osa-alueita koskevia toimintaohjeita. Ministerineuvosto voi tarkistaa, tarkastella tai muuttaa yhteenvedon asiakirjoja kehitysrahoitusyhteistyön komitean tekemän suosituksen perusteella.
- 4) Edellä mainitun yhteenvedon hyväksyminen edellyttää AKT-EY-ministerineuvoston päätöstä.

ON PÄÄTTÄNYT SEURAAVAA:

1 artikla

Neuvosto hyväksyy liitteenä olevan, AKT–EY-kumppanuussopimuksessa tarkoitetun yhteistyöstrategioita koskevan yhteenvedon. Yhteenvedolla ei ole vaikutusta AKT–EY-kumppanuussopimuksen määräysten tulkintaan.

2 artikla

Tämä päätös tulee voimaan päivänä, jona se tehdään.

Tehty Brysselissä 30 päivänä tammikuuta 2001

*AKT–EY-ministerineuvoston puolesta
valtuutettuna
AKT–EY-suurlähettiläskomitean puheenjohtaja*

G. LUND

LIITE

AFRIKAN, KARIBIAN JA TYYNENMEREN VALTIOIDEN RYHMÄN JÄSENTEN SEKÄ EUROOPAN YHTEISÖN JA SEN JÄSENVALTIOIDEN VÄLINEN KUMPPANUUSSOPIMUS

Yhteenveto yhteistyöstrategioista

JOHDANTO	5
TALOUDEN KEHITTÄMINEN	6
Maatalouden ja maaseudun kehittäminen	6
Maaseudun kehittäminen.....	6
Elintarviketurva.....	7
Maatalous	8
Kotieläintalous	9
Metsätalous.....	10
Kalastuksen kehittäminen.....	11
Liikenteen kehittäminen	13
Teollisuuden kehittäminen	14
Mineraalivarojen kehittäminen	15
Energia-alan kehittäminen.....	18
Kaupan ja liiketoiminnan kehittäminen	19
Kaupan kehittäminen.....	19
Liiketoiminnan kehittäminen.....	21
Oikeudenmukainen kauppa	23
Palvelujen kehittäminen	23
Meriliikenne.....	23
Lentoliikenne	24
Matkailun kehittäminen.....	25
Televiestintä ja tietoyhteiskunta	26
Perustuotteiden kehittäminen.....	28

YHTEISKUNNAN JA YKSILÖN KEHITYS.....	28
Yleissivistävä ja ammatillinen koulutus.....	28
Yhteistyö tieteen, teknologian ja tutkimuksen aloilla.....	30
Terveys ja ravinto.....	31
HIV/aids.....	33
Väestö ja perhesuunnittelu.....	35
Kulttuurin kehittäminen.....	37
AIHEPIIRIKOHTAISET JA MONIALAISET KYSYMYKSET.....	39
Sukupuolten väliset ongelmat.....	39
Ympäristö.....	41
Instituutioiden ja toimintaedellytysten kehittäminen.....	43
KAUPAN ALAN KYSYMYKSET.....	46
Kilpailupolitiikka.....	46
Teollis- ja tekijänoikeudet ja niiden suoja.....	46
Standardointi ja sertifiointi.....	46
Terveys- ja kasvinsuojelutoimet.....	46
Kauppa ja ympäristö.....	46
Kauppaa ja työelämää koskevat säännökset.....	46
Kuluttajapolitiikka ja kuluttajien terveyden suojeleminen.....	46
KUMPPANUUDEN TOIMIJAT.....	46
Valtiosta riippumattomille toimijoille tiedottaminen ja niiden kuuleminen.....	47
Hajautettu yhteistyö.....	49

AFRIKAN, KARIBIAN JA TYYNENMEREN VALTIOIDEN RYHMÄN JÄSENTEN
SEKÄ EUROOPAN YHTEISÖN JA SEN JÄSENVALTIOIDEN VÄLINEN
KUMPPANUUSSOPIMUS

Yhteenveto yhteistyöstrategioista

1. JOHDANTO

1. Tässä yhteistyöstrategioita koskevien asiakirjojen yhteenvedossa pyritään esittämään yksityiskohtaiset viitetekstit, joissa annetaan yhteistyön erityisaloja tai osa-alueita koskevia tavoitteita, suuntaviivoja ja toimintaohjeita AKT–EY-kumppanuussopimuksen 20 artiklan 3 kohdan mukaisesti. Suuntaviivoja ja ohjeita kehitetään ja sovelletaan osana sopimuksessa esitettyä, yhteistyöstrategioita koskevaa kokonaisvaltaista lähestymistapaa sekä kehitysrahoitusyhteistyötä koskevien määräysten perusteella.
2. Yhteenvetoa päivitetään yhteistyön tarpeiden muuttuessa. Ministerineuvosto voi tarkistaa, täydentää ja/tai muuttaa jäljempänä olevia viitetekstejä kehitysrahoitusyhteistyön AKT–EY-komitean suosituksesta.
3. Tämä yhteenveto ei pyri kattamaan kaikkia yhteistyöaloja, ja siinä esitetty aihepiirien ja alojen luettelo onkin vain viitteellinen. Siihen lisätään myöhemmin yhteistyöstrategioiden kannalta vartenotettavia uusia aloja.
4. Tekstit perustuvat jatkuvasti muuttuviin toimintapoliittisiin asiakirjoihin, joita ovat muun muassa Euroopan komission tiedonannot ja Euroopan unionin neuvoston päätöslauselmat, päätelmät ja päätökset sekä AKT-ministerineuvoston toimintapoliittiset asiakirjat. Vaikka edellä mainittuihin asiakirjoihin ei varsinaisesti viitatakaan tässä yhteenvedon ensimmäisessä laitoksessa, ministerineuvosto voi tarvittaessa viitata niihin tai käydä niistä säännöllistä keskustelua.

2. TALOUDEN KEHITTÄMINEN

2.1 Maatalouden ja maaseudun kehittäminen

2.1.1 Maaseudun kehittäminen

5. Maaseudun kehittäminen on yleiskäsite, joka kattaa valtaosan poliittisen, taloudellisen ja yhteiskunnallisen toiminnan osa-aloista. Maaseudun yhteiskunnallinen ja taloudellinen kehittäminen on yksi kestävästä kehityksestä ja köyhyyden poistamisen kulmakivistä. Yhteistyöllä pyritään vaikuttamaan köyhyyden kestävästi vähentämiseen parantamalla maaseutualueiden hyvinvointia. Yhteistyöllä edistetään alakohtaisia politiikkoja ja strategioita pyrittäessä talouskasvuun ja kestävästi luonnonvarojen käyttöön perustuvaan oikeudenmukaiseen yhteiskunnalliseen kehitykseen.
6. Maaseututalouden vireyttämiseksi ja sen sitomiseksi kansallisiin kehitystoimiin yhteistyössä keskitytään sellaisten monialaisten maaseutustrategioiden kehittämiseen, joilla pyritään luomaan strategiakehitys hajautetulle suunnittelulle sekä resurssien jakamiselle ja hallinnalle. Strategioiden on katettava maaseudun kehittämisen yhteiskunnalliset, taloudelliset ja ympäristöololliset. Strategiat laaditaan ja toteutetaan yhdessä toimijoiden kanssa niiden merkityksen ja vaikutusten lisäämiseksi.
7. Jotta varmistettaisiin kansalaisyhteiskunnan tosiasiallinen osallistuminen strategiasuunnitteluun ja vahvistettaisiin naisten asemaa, strategioiden laatimisessa ja toteuttamisessa on kiinnitettävä erityistä huomiota sen varmistamiseen, että niihin sisältyy tarkoituksenmukaisia toimia muun muassa seuraavien edistämiseksi:
 - a) tuottajien ja paikallisyhteisöjen järjestäytyminen, niiden vaikutusvallan lisääminen ja toimintaedellytysten vahvistaminen, jotta ne voisivat osallistua aktiivisina kumppaneina suunnitteluun ja toteuttamiseen;
 - b) naisten kokonaisvaltainen osallistuminen ja heidän tunnustamisensa aktiivisiksi ja tasavertaisiksi kumppaneiksi maaseudun tuotantoprosesseissa ja taloudellisessa kehittämisessä;
 - c) yhteiskunnallisten ja taloudellisten palvelujen (myös neuvonnan) saatavuus maaseutualueilla sekä miesten ja naisten yhdenvertainen mahdollisuus käyttää kyseisiä palveluita;
 - d) paikallis- ja keskushallinnon toimintaedellytysten kehittäminen, erityisesti henkilöstön koulutus;
 - e) yhteisten luonnonvarojen kestävä ja yhteisesti toteutettu hoito;
 - f) alakohtaisten talousarvioiden suunnittelun ja toteuttamisen hajauttaminen sekä varojen ja henkilöstöresurssien tehokkaan ja avoimen hoidon paikallisten parantamisedellytysten vahvistaminen.

2.1.2 Elintarviketurva

8. Elintarviketurvalla tarkoitetaan sitä, että kotitalouksilla ja yksilöillä on kaikkina aikoina käytettävissään riittävästi ravintoarvoltaan tyydyttävää ravintoa. Elintarviketurvan saavuttaminen on näin ollen perusvaihe köyhyyden torjunnassa. Yhteistyöllä pyritään tukemaan poliittisia ja institutionaalisia uudistuksia sekä kansallisen ja alueellisen elintarviketurvan edistämisen kannalta välttämättömiä investointeja, erityisesti asianmukaisten kriisinhallintavalmiuksien kehittämistä tukevia toimia.
9. Toimenpiteisiin kuuluvat erityisesti seuraavat:
 - tuetaan sellaisten kansallisten ja alueellisten elintarviketurvastrategioiden laatimista ja toteuttamista, joissa otetaan huomioon elintarvikkeiden saatavuus ja ravintoarvo ja joilla pyritään lisäämään AKT-valtioiden valmiuksia selviytyä hätätilanteista ja parantamaan niiden elintarvikehuollon ennakoitavuutta;
 - vahvistetaan makrotaloudellista ja institutionaalista toimintaympäristöä, joka edistää tulojen yleistä ja oikeudenmukaista kasvua;
 - määritellään alakohtaisia lähestymistapoja, joilla pyritään parantamaan taloudellisia ja yhteiskunnallisia palveluja, tarvittaessa yhdessä köyhimmille väestöosille suunnattujen ohjelmien kanssa kyseisten väestöosien aseman riskialttiuden vähentämiseksi;
 - edistetään kestäväällä ja oikeudenmukaisella toiminnalla veden hankintavarmuutta, erityisesti toimia hygieenisiin ja ravitsemuksellisiin tarkoituksiin sekä tuotantoon käytettävän juomaveden saannin parantamiseksi;
 - tuetaan AKT-valtioiden pyrkimyksiä parantaa elintarvikkeiden saatavuutta helpottamalla elintarvikkeiden kansallista, alueellista ja alueiden välistä liikkuvuutta ja parantamalla politiikkojen ja strategioiden koordinoitua asianomaisten maiden välillä.
10. Yhteistyössä keskitytään taloudellisesti, teknisesti, rahoituksellisesti ja ympäristön kannalta kestäviin elintarviketurvaa parantaviin toimiin, jotka perustuvat nimenomaan johdonmukaisiin alakohtaisiin politiikkoihin ja strategioihin.
11. Elintarvikeapua koskevista toimista päätetään yhteisön vahvistamien, kaikkia tämän tyyppisen avun saajia koskevien sääntöjen ja perusteiden mukaisesti. Ellei kyseisissä säännöissä määrätä toisin ja ellei yhteisö tee alasta muunlaista päätöstä, elintarviketurvaa koskevissa toimita noudatetaan seuraavia suuntaviivoja:
 - a) Kiireellisiä tapauksia lukuun ottamatta yhteisön elintarvikeapu, joka on tarkoitettu siirtymävaiheen toimenpiteeksi, sisällytetään AKT-valtioiden kehityspolitiikkoihin ja -strategioihin, ja se sopii yhteen kansallisten elintarviketurvastrategioiden kanssa. Tämä edellyttää johdonmukaisten toimien toteuttamista toisaalta elintarvikeavun ja toisaalta muun yhteistyön alalla.

- b) Jos toimitetut tuotteet jaetaan maksutta, niiden on oltava osa erityisesti riskialttiille väestönosille tarkoitettuja ravitsemusohjelmia tai ne on jaettava korvauksena työstä ja ne otetaan huomioon asianomaisten AKT-valtioiden ja kyseisen alueen kauppavirroissa.
 - c) Elintarviketurvaa koskevat toimet, jotka kuuluvat kehityshankkeisiin tai -ohjelmiin tai elintarvikeohjelmiin, ohjelmoidaan useammaksi vuodeksi.
 - d) Toimitettavien tuotteiden on ensisijaisesti tyydytettävä avunsaajien tarpeet. Tuotteita valittaessa otetaan erityisesti huomioon niiden kustannukset suhteessa erityiseen ravintoarvoon sekä valinnan mahdollinen vaikutus kulutustottumuksiin ja kaupan kansalliseen ja alueelliseen kehitykseen.
 - e) Avunsaajana olevan AKT-valtion elintarviketilanteen kehittyessä niin, että elintarvikeapu voidaan korvata kokonaan tai osittain kehitystä vahvistavilla toimilla, toteutetaan vaihtoehtoisia toimia taloudellisen ja teknisen avun muodossa asiaa koskevien yhteisön sääntöjen mukaisesti. Toimista päätetään asianomaisen AKT-valtion pyynnöstä.
 - f) Jotta toimitettavat tuotteet vastaisivat paikallisia kulutustottumuksia, jotta tuotteiden toimitusta voitaisiin nopeuttaa hätäavun ollessa kyseessä, tai jotta autettaisiin parantamaan elintarviketurvaa, elintarvikeapuhankinnat tehdään avunsaajamaassa, toisessa AKT-valtiossa tai kehitysmaassa mieluiten samalla maantieteellisellä alueella, tai yhteisössä.
12. Tätä lukua täytäntöön pantaessa on erityisesti autettava vähiten kehittyneitä AKT-valtioita, AKT-sisämaavaltioita ja AKT-saarivaltioita käyttämään täysimääräisesti hyväkseen tämän luvun määräyksiä.

2.1.3 *Maatalous*

13. Maatalouden kehittäminen on eräs keskeisimpiä asioita talouden kehittämisessä, koska maatalous edistää kasvua muilla aloilla ja vaikuttaa merkittävästi köyhyyden vähentämiseen sekä kaupunki- että maaseutualueilla. Maatalous on jatkossakin keskeinen osa maaseutualueiden hyvinvoinnin parantamiseen tähtääviä strategioita, kunhan sen jatkuvuus pitkällä aikavälillä varmistetaan ottamalla käyttöön kestäviä luonnonvarojen hoitomenetelmiä.
14. Maataloussektorin kehittäminen kuuluu mahdollisuuksien mukaan aina alakohtaisiin ohjelmiin eli ohjelmiin, jotka perustuvat asianomaisen AKT-valtion politiikkaan ja johdonmukaiseen strategiaan, jonka suunnitteluun kaikki osapuolet osallistuvat. Strategia toimii valtion ja lainanantajien rahoituksen koordinoinnin kehyksenä. Ohjelmien suunnittelun ja täytäntöönpanon tukemisessa korostetaan hajautettua suunnittelua ja budjetointia, varainhoitoa, politiikkojen määrittelyä ja suunnittelua sekä seuranta- ja arviointijärjestelmien perustamista. Tukea annetaan kansallisesta talousarviosta siinä määrin, kuin se tämän sopimuksen määräysten mukaisesti on mahdollista.

15. Maataloussektorin yhteistyön tavoitteena on tukea

- sellaisten kansallisten politiikkojen ja strategioiden suunnittelua ja toteuttamista, joissa keskitytään muun muassa tuotannontekijöiden (maa, vesi, luotot, tuotantopanokset jne.) käyttömahdollisuuden parantamiseen erityisesti naisten osalta, palvelujen tehokkuuden ja tarpeiden mukaisuuden parantamiseen sekä niiden tarjonnan monipuolistamiseen yksityissektorin osuutta lisäämällä, tuottavuuden parantamiseen sekä hävikin pienentämiseen tuotannossa ja varastoinnissa, teknologian siirtoa helpottavien toimenpiteiden toteuttamiseen, julkisen ja yksityisen sektorin välisten kumppanuuksien ja yhteistyön helpottamiseen sekä alueellisten ja kansallisten markkinoiden kehityksen tukemiseen;
- instituutioiden uudistamista, vahvistamista ja hajauttamista, niiden nykyaikaistamiseksi ja niiden toimintaedellytysten parantamiseksi tarvittaviin investointeihin osallistumista, jotta ne vastaisivat paremmin edunsaajien tarpeita;
- maaseutuväestön, erityisesti sen vähäosaisimpien väestöryhmien aktiivista osallistumista rahoitusvarojen jakamiseen ja hoitoon paikallistasolla erityisesti auttamalla kansalaisyhteiskuntaa kehittämään paikallisia yhdistyksiä ja toimialajärjestöjä;
- kansallisten, alueellisten ja kansainvälisten laitosten tekemää maatalousalan tutkimusta kunkin laitoksen tarjoamat suhteelliset edut ja niiden täydentävyys huomioon ottaen, jotta parannettaisiin luonnonvarojen hoitoa, erityisesti vesivarojen tehokasta hoitoa, lisättäisiin tuottavuutta kestäväällä tavalla ja suojeltaisiin biologista monimuotoisuutta. Kansallisella tasolla on erityisesti kiinnitettävä huomiota kansallisten politiikkojen parantamiseen ja toimintaedellytysten kehittämiseen;
- asianomaisten osapuolten kanssa toteutettuja maaseudun uudistuksia ja sellaisten maanomistusrakenteiden perustamista, joilla varmistetaan maan oikeudenmukainen ja tehokas jakaminen ja sen käyttö kaikkein vähäosaisimmille väestöryhmille turvaten samalla heillä nyt olevat oikeutensa;
- naisten osallistumista kehitysprosessiin tuottajina erityisesti parantamalla naisten mahdollisuutta käyttää kaikkia tuotannontekijöitä, esimerkiksi hyödyntää tuotantopanoksia, maata, rahoituspalveluja, neuvontaa ja koulutusta.

2.1.4 *Kotieläintalous*

16. AKT-valtioissa kotieläintalous on useille, erityisesti kaikkein köyhimmille perheille merkittävä tulon ja ruoan lähde. Sivutuotteena siitä saa eläintyövoimaa ja lannoitetta, jotka ovat välttämättömiä maataloustuotannon hyväksyttävälle voimaperäistämiseksi.
17. Kotieläintuotannon kasvu, joka johtuu etupäässä karjan pääluvun lisääntymisestä, ei kuitenkaan vielä riitä tyydyttämään kysyntää. Siitä johtuva tuotannon voimaperäistyminen voi vaikuttaa haitallisesti ympäristöön ja johtaa kotieläinlajien geenipoolin köyhtymiseen. Viranomaisten on kiinnitettävä asiaan erityistä huomiota, ja se on sisällytettävä asianomaisiin kansallisiin strategioihin.

18. AKT–EY-yhteistyössä on otettava erityisesti huomioon edellä mainitut seikat varsinkin naisten osalta, koska kotieläintalous on naisille usein keskeinen tekijä vaihtoehtoisten ja täydentävien tulojen hankkimisessa. Yhteistyön suuntaviivoissa on otettava huomioon erityisesti seuraavat asiat:

- tuki alakohtaisten politiikkojen, strategioiden ja ohjelmien laatimiseksi ja toteuttamiseksi kiinnittäen erityistä huomiota tuottajajärjestöjen kehittämiseen, hajauttamiseen, markkinoille saattamiseen sekä julkisen ja yksityisen sektorin tehtävien määrittelyyn ja työnjakoon;
- alan politiikoissa ja strategioissa on kiinnitettävä huomiota erityisesti peltoviljelyn ja kotieläintalouden yhdistämiseen parhaalla mahdollisella tavalla, rehu- ja kasvituotannon kehittämiseen sekä eläinten vesihuollon parantamiseen ja sen kestävään hoitoon;
- tuki eläinten terveyden parantamiseksi ja zoonoosien torjumiseksi sekä tarvittavan infrastruktuurin kehittämiseksi, jos se on perusteltua;
- alueellisten organisaatioiden vahvistaminen ja koordinointi kansallisten rakenteiden kanssa;
- tuki ympäristötekijöiden (myös biologisen monimuotoisuuden säilyttämisen) huomioon ottamiseksi, erityisesti eläinten ravinnon parantamiseksi tehostamalla laiturien hoitoa ja naisten aseman ottamiseksi huomioon kansallisissa politiikoissa ja strategioissa.

2.1.5 *Metsätalous*

19. Monissa kehitysmaissa metsillä on tärkeä asema ympäristön, yhteiskunnan ja talouden pysyvyyden kannalta. Metsien rappeutumisen ja tuhoutumisen perimmäisiin syihin puuttuminen edellyttää aktiivista toimintaa muilla, metsiin epäsuorasti vaikuttavilla aloilla (hyvä hoitotapa, maankäytön suunnittelu, köyhyys, kauppa ja markkinointi, ympäristö, energia, makrotalouspolitiikat jne.). Näin voidaan merkittävästi edistää AKT-valtioiden ja EY:n yhteisten metsäalaa koskevien tavoitteiden saavuttamista. Yhteistyössä pyritään seuraaviin tavoitteisiin:

- a) uhanalaisten trooppisten metsien ja niiden biologisen monimuotoisuuden säilyttäminen sekä vahingoittuneiden trooppisten metsien toimintojen elvyttäminen vähentämällä metsien hallitsematonta tuhoutumista ja rappeutumista siten, että vastuu jaetaan metsistä hyötyvien tahojen kesken ja otetaan erityisesti huomioon kyseisillä alueilla elävien tai metsistä elantonsa saavien väestönsien näkemykset;
- b) kestävän metsänhoidon piiriin kuuluvien metsäalueiden laajentaminen;
- c) metsätaloustuotteiden tuoton lisääntyminen ja kohtuullisuus;
- d) perintöaineksen ja biologisen monimuotoisuuden säilyttäminen;
- e) metsään liittyvän tietämyksen lisääminen.

20. Yhteistyö mukautetaan muuttuvaan tilanteeseen, joka muotoutuu kansainvälisten poliittisten keskustelujen, kansallisten politiikkojen ja kumppanimaiden käytännön tarpeiden perusteella. Sen varmistamiseksi, että Yhdistyneiden Kansakuntien kansainvälisten yleissopimusten ja ei oikeudellisesti sitovien suositusten vaatimukset otetaan huomioon AKT–EY-yhteistyössä, painopisteitä, sääntöjä ja menettelyjä tarkistetaan säännöllisesti. Tässä yhteydessä kansalliset metsäohjelmat ovat yhteistyössä keskeisiä, samoin kuin metsäalan kansainvälinen vuoropuhelu. Joustavuutta tarvitaan metsäalaan vaikuttaviin tuleviin muutoksiin sopeutumiseksi.
21. Alan yhteistyössä etusijalle asetetaan toimet, joiden tavoitteena on
- tukea sellaisen poliittisen toimintakehyksen määrittelyä ja toteuttamista, joka perustuu osallistumiseen ja josta on kansallisesti ja kansainvälisesti metsätaloudelle etua, metsien monikäyttöisyyden säilyttämiseksi ja niitä koskevien ristiriitaisten odotusten sovittamiseksi yhteen niin, että trooppista puuta tuottavien metsien ja niiden perintöaineksen hyödyntäminen olisi kestävä ja jotta ekologinen tasapaino asianomaisilla alueilla pystyttäisiin säilyttämään;
 - parantaa metsien säilyttämis- ja hoitotoimien pysyvyyttä käytännössä, edistää maa- ja metsätaloutta ja muita kestäviä ja yhteiskunnallisesti oikeudenmukaisia maankäyttömuotoja, jotka vaikuttavat metsiin, ja tukea paikallisiin oloihin mukautettuja metsitys- ja metsänhoitotoimia sekä rappeutuneen metsämaan hedelmällisyyden palauttamista;
 - parantaa puun ja muiden metsätaloustuotteiden hyödyntämistä ja jalostusta oikeudenmukaisesti ja kokonaisvaltaisesti ja tukea toimenpiteitä, joilla puutuotteiden ja muista kestävästä lähteistä peräisin olevien tuotteiden osuutta alan kokonaistuotannossa lisätään;
 - vaikuttaa edellä mainittuihin seikkoihin liittyvän tutkimuksen, tiedotuksen, toimintavalmiuksien lisäämisen ja teknologian siirron kehittämiseen.

2.1.6 *Kalastuksen kehittäminen*

22. EU:n ja AKT-valtioiden välisissä kalastusalan suhteissa pyritään ensisijaisesti vastaamaan elintarviketurvan asettamiin vaatimuksiin ja turvaamaan kalastuksesta riippuvaisten paikallisyhteisöjen tulonsaanti varmistamalla niille kalakantojen käyttöoikeus ja hyödyntämismahdollisuudet.
23. Yhteistyön tarkoituksena on AKT-valtioiden kalavarojen optimaalinen ja kestävä käyttö. Sillä pyritään edistämään sellaisen luonnonvaran yhteistä etua, jota on hoidettava kestävä kehityksen ja ennalta varautumisen periaatteita noudattaen. Yhteistyön tarkoituksena on mahdollistaa se, että AKT-valtiot pystyvät hyötymään nykyistä paremmin kalatalous- ja vesiviljelytuotantonsa integroitumisesta maailmantalouteen.

24. Yhteistyöllä pyritään erityisesti

- edistämään kalavaroista riippuvaisten, erityisesti kaikkein köyhimpien ja pienimuotoista kalastusta harjoittavien paikallisyhteisöjen kuulemista ja huomioon ottamista;
- parantamaan AKT-valtioiden valmiuksia laatia ja toteuttaa "alakohtaisia kalastuspolitiikkoja", joilla vastataan köyhyyden vähentämistä (erityisesti pienimuotoista kalastusta harjoittavien perheiden keskuudessa), kalavarojen kestävää hoitoa sekä AKT-valtioiden markkina-aseman parantamista kalastusalan tuotteiden maailmanmarkkinoilla koskeviin haasteisiin;
- edistämään kalavarojen parempaa tuntemusta ja niiden yhteistä hoitoa paikallisesti ja alueellisesti.

25. Toimintaa koskevista suuntaviivoista tärkeimpiä ovat

- kalastusalan eri toimijoiden, erityisesti pienimuotoista kalastusta harjoittavien kalastajien ammattialajärjestöjen perustamisen ja kehittämisen tukeminen; kalastuksesta riippuvaisten paikallisyhteisöjen järjestäytymisen tukeminen; kalastusalan tuotteiden jalostukseen ja markkinointiin osallistuvien naisjärjestöjen kannustaminen; paikallisviranomaisten tukeminen, jotta ne osallistuisivat aktiivisesti rannikkoalueiden kestävään kehittämiseen;
- kalastuksesta riippuvaisten paikallisyhteisöjen välisiä yhteyksiä helpottavien kansallisten, alueellisten ja kansainvälisten verkostojen luomisen ja niiden toiminnan tukeminen; kyseisten verkostojen kehittämistoimien toteuttamisen tukeminen;
- sellaisten FAOn menettelysääntöihin perustuvien "alakohtaisten kalastuspolitiikkojen" määrittelyn ja toteuttamisen tukeminen, joihin sisältyvät seuraavat osatekijät:
 - a) vesiekosysteemejä ja kalavaroja koskevan tieteellisen tiedon ja sen kansantajuistamisen parantaminen; tutkimuskeskusten välisen tieteellisen yhteistyön vahvistaminen;
 - b) sellaisten kalavarojen hoitojärjestelmien käyttöönotto, joilla taataan niiden kestävä käyttö ensisijaisesti pienimuotoista kalastusta harjoittavien keskuudessa. Erityisesti vesivarojen kestävää hoitoa koskevia politiikkoja toteutettaessa on kuultava tärkeimpiä toimijoita: tutkijoita, hallintoja, muita käyttäjiä, kalastajia jne.;
 - c) kalastuksen seuranta- ja valvontajärjestelmien suunnittelu ja toteutus; laittoman kalastuksen torjunta;
 - d) jalostus- ja pakkausalan tukeminen; pienluottoja myöntävien rahoituslaitosten tukeminen; infrastruktuurin rakentaminen; ammatillinen koulutus;
 - e) toimet, joilla pyritään hyödyntämään integroitumista kalastusalan tuotteiden maailmanmarkkinoihin, esimerkiksi hygienian parantaminen, tuotteiden menekinedistäminen ja pakkausmerkinnät.

- sellaisten paikallisten ja alueellisten järjestöjen perustamisen ja kehittämisen tukeminen, jotka voivat johtaa omalla tasollaan perustellusti toteutettavia toimia, joita ovat esimerkiksi kalavarojen tuntemus ja hoito, kalastuksen seuranta ja valvonta sekä alueellisten kalastusjärjestöjen perustamisen ja kehittämisen tukeminen.

2.2 Liikenteen kehittäminen

26. AKT-valtiot ja EY toteavat, että köyhyyden vähentämistä, kestävästä kehitystä ja AKT-valtioiden nykyistä laajempaa integroitumista maailmantalouteen koskevat yleistavoitteet edellyttävät asianmukaisen liikenneinfrastruktuurin ja tehokkaiden liikennepalvelujen luomista. Liikennepalvelujen on oltava yleisesti saatavilla ja turvallisia, jotta helpotettaisiin väestön, erityisesti köyhimpien väestönosien mahdollisuuksia käyttää sosiaali- ja muita palveluja sekä markkinoille pääsyä. Liikenneverkkojen on vastattava kysyntää, ja ne on järjestettävä niin, että ne edistävät parhaalla mahdollisella tavalla talouden kehitystä sekä kansallisesti että alueellisesti. Tehokkaat kansainväliset liikenneverkot ovat ehdoton edellytys alueellisen yhdentymisen ja kaupan vahvistumiselle.
27. Sopimuspuolet ovat yhtä mieltä siitä, että liikenteen infrastruktuurin ja liikennepalvelujen parantaminen edellyttää julkisen ja yksityisen sektorin nykyistä tiiviimpää yhteistyötä, joka perustuu kaikkien asianomaisten toimijoiden osallistumisen periaatteelle. Tämä edellyttää institutionaalista uudistusta, joka perustuu erityisesti infrastruktuurin (esim. satamien, lentokenttien ja rautateiden) ja liikennepalvelujen käyttöön entistä kaupallisemmin perustein sekä valtion tehtävän siirtämiseen liikennepalvelujen tarjoamisesta sääntely- ja valvontatehtäviin.
28. Sopimuspuolet ovat yhtä mieltä myös siitä, että kehitys edellyttää johdonmukaista alakohtaista lähestymistapaa kaikki liikennemuodot kattavien liikennejärjestelmien suunnitteluun ja organisointiin sekä kansallisesti että alueellisesti. Tähän lähestymistapaan perustuvien alakohtaisten strategioiden on oltava taloudellisesti, rahoituksellisesti ja institutionaalisesti kestäviä, ympäristön huomioon ottavia, turvallisia, ja niissä on otettava huomioon yhteisön edut.
29. Yhteistyöaloja ovat erityisesti
- politiikkojen ja strategioiden laatiminen kansallisesti ja alueellisesti liikennejärjestelmiä ja -palveluja (kaikki liikennemuodot) koskevien kestävien parannusten aikaansaamiseksi;
 - toimenpiteiden toteuttaminen kaikkien asianomaisten toimijoiden osallistumisen rohkaisemiseksi, julkisen ja yksityisen sektorin välisen yhteistyön lisäämiseksi sekä tarvittaessa markkinointi- ja kustannusten kattamismahdollisuuksien edistämiseksi;
 - toimenpiteiden suunnittelu ja toteuttaminen alan viranomaistahojen uudelleen järjestämiseksi ja vahvistamiseksi sekä oikeudellisen kehyksen ja sääntelykehyksen parantamiseksi, jotta edistettäisiin alan kehittämistä;
 - ympäristönsuojelustrategioiden sisällyttäminen liikennealan suunnitelmiin ja ohjelmiin;

- sellaisten alakohtaisten suunnitelmien ja rahankäyttösuunnitelmien laatiminen, joilla pyritään torjumaan köyhyyttä sekä edistämään kestävästä kehitystä ja alueellista yhdentymistä;
- toimenpiteiden suunnittelu ja toteuttaminen liikenteen infrastruktuurin riittävän ylläpidon varmistamiseksi;
- alakohtaisten liikenneohjelmien tukeminen niin, että etusijalle asetetaan olemassa olevan infrastruktuurin ylläpito ja tehokas käyttö;
- liikenteenharjoittajien ja liikennepalvelujen käyttäjien turvallisuuden parantaminen;
- yksityisen sektorin toimintaedellytysten kehittäminen (erityisesti tienrakennuksen ja kunnossapidon aloilla) sekä koulutusohjelmat alan työntekijöiden ammattitaidon vahvistamiseksi.

30. Alueellisesti on kiinnitettävä huomiota erityisesti

- alueellisten liikennekäytävien, erityisesti eri liikennemuodoista muodostuvien yhteyksien tukemiseen alueellisten liikennepalvelujen parantamiseksi ja alueellisen integraation edistämiseksi;
- alueellisten järjestöjen tukemiseen liikenteen alan alueellisen yhteistyön edistämiseksi erityisesti toteuttamalla toimenpiteitä, joilla yhdenmukaistetaan ja saatetaan voimaan liikennettä koskevat määräykset, standardit ja menettelyt ja joilla helpotetaan kauttakulkuliikennettä ja rajat ylittävää toimintaa;
- meri- ja lentoliikenteen luotettavuuden ja turvallisuuden parantamisen tukemiseen sekä osallistumiseen Euroopan geostationaarisen navigointijärjestelmän kanssa yhteentoimivan maailmanlaajuisen satelliittinavigointijärjestelmän kehittämiseen.

2.3 Teollisuuden kehittäminen

31. Jotta autettaisiin AKT-valtioita pääsemään talouden kehittämistä koskeviin tavoitteisiinsa, on tärkeää varmistaa, että yksityissektorin kehitysstrategioiden yhteydessä laaditaan kokonaisvaltainen ja kestävä kehitysstrategia.

32. Tavoitteeseen pääsemiseksi kyseisiin strategioihin sisällytetään seuraavat alat:

- perustan ja kehyksen luominen yhteisön ja AKT-valtioiden väliselle tehokkaalle yhteistyölle teollisuustuotannon ja jalostuksen, mineraalivarojen kehittämisen, energiavarojen kehittämisen sekä liikenteen ja viestinnän aloilla;
- kilpailukykyyn parantaminen, tuottavuuden lisääminen, työpaikkojen luominen, teknisen avun antaminen, asianmukaisten oikeudellisten puitteiden vahvistaminen ja henkilöstöresurssien kehittämisstrategian laatiminen yrityksiä varten;

- yrittäjyyden kehittymistä suosivien olosuhteiden sekä paikallisten ja ulkomaisten investointien edistäminen;
- kapasiteetin käyttöasteen parantaminen ja olemassa olevien, potentiaalisesti elinkelpoisten teollisuusyritysten tervehdyttäminen AKT-valtioiden talouksien tuotantokyvyn palauttamiseksi;
- AKT-valtioiden kansalaisten rohkaiseminen perustamaan yrityksiä ja osallistumaan niihin; erityisesti mikroyrityksiin sekä pieniin ja keskisuuriin yrityksiin, jotka tuottavat ja/tai käyttävät paikallisia tuotantopanoksia; uusien yritysten perustamisen edistäminen ja olemassa olevien yritysten vahvistaminen;
- uusien teollisuusalojen perustamisen tukeminen paikallisten markkinoiden palvelemiseksi kustannustehokkaasti ja muun kuin perinteisen vientisektorin kasvun varmistamiseksi, jotta lisättäisiin valuuttatuloja, luotaisiin työpaikkoja ja lisättäisiin reaalityuloja;
- AKT-valtioiden teollisuuden tuotteiden jalostus-, markkinointi-, jakelu- ja kuljetusvalmiuksien lisääminen, mikä kasvattaa niiden saamaa osuutta lisäarvosta;
- nykyistä tiiviimpien teollisuussuhteiden edistäminen yhteisön ja AKT-valtioiden välillä ja erityisesti AKT-valtioiden ja EY:n yhteisten teollisuusyritysten nopean perustamisen kannustaminen edelleen;
- paikallisen tutkimustoiminnan ja alan kehityspyrkimysten tukeminen;
- AKT-valtioiden toimialajärjestöjen sekä muiden teollisuusalan yrittäjyyden ja yritysten kehittämiselinten edistäminen;
- teknologian siirron ja mukauttamisen edistäminen ja asiaa koskevien suuntaviivojen laatiminen.

2.4 Mineraalivarojen kehittäminen

33. Monet AKT-valtiot ovat huomattavia mineraalien tuottajia ja viejiä. Osalle näistä maista mineraalien vienti muodostaa merkittävän osan niiden kokonaisviennin arvosta. Lisäksi monilla muilla AKT-valtioilla olisi vastaavaan toimintaan hyvät mutta suurelta osin hyödyntämättömät edellytykset. Mahdollisuuksien hyödyntäminen käytännössä edellyttää valtion (sääntelijänä, edistäjänä sekä kansallisen ja alueellisen tason geotieteellisten tietojen toimittajana) ja yksityissektorin (investoijien ja yrittäjien) välisten kumppanuuksien vahvistamista entisestään.
34. Mineraalivaroihin kuuluu laaja valikoima raaka-aineita, esimerkiksi metallimalmit (alumiini, kupari, kulta, rauta, nikkeli ja tina), teollisuusmineraalit (savimineraalit, kalkkikivi, maasälpä, kipsi, magnesiitti, fosfaatti ja suola), jalo- ja puolijalokivet (akaatti, ametisti, timantti, smaragdi ja turmaliini), koristekivet ja arkkitehtuurissa hyödynnettävät kivet (graniitti ja marmori) sekä rakennusmateriaalit (kivi, murskattu kiviaines, hiekka ja sora).

35. Alalla on edellytyksiä edistää nykyistäkin merkittävämmällä tavalla kestävästä kehitystä yksityissektorin kehittämisen kautta, koska mineraalit ovat monien AKT-valtioiden keskeisin tuotantoresurssi. Sen kehittäminen sisältyy kumppanuussopimuksen tavoitteisiin. Tuotantoresurssien saanti on yksi kestävästä ja oikeudenmukaisesta kehityksen osatekijästä, joka voi myös osaltaan edistää vakaan ja demokraattisen poliittisen toimintaympäristön syntymistä. Kilpailukykyisen kaivosteollisuuden kehittäminen kannustamalla yksityissektoria osallistumaan ja kehittymään on sopimuksessa tarkoitettujen tuotantoresurssien osatekijä. Sopimuspuolten tavoitteena on kehittää näiden resurssien saantia ja helpottaa niiden kestävästä hyödyntämisestä.
36. Sopimuspuolet tunnustavat, että asianomaisia maita sosiaalisesti ja taloudellisesti hyödyttävä kestävä kehitys alalla riippuu seuraavista tekijöistä:
- alaa koskevan valtion politiikan selkeä määrittely;
 - oikeudellinen, lainsäädännöllinen ja verotuksellinen toimintaympäristö, jossa voidaan investoida mineraalivarojen etsimiseen ja hyödyntämiseen, joka on investoijille suotuisa ja jolla samanaikaisesti turvataan valtion edut;
 - valtion roolin keskittäminen sen olennaisiin tehtäviin toiminnan sääntelijänä ja kannustajana ja luopuminen yrittäjän tai toiminnan harjoittajan asemaan liittyvistä taloudellisista ja teknisistä riskeistä;
 - luotettavien ja riittävän yksityiskohtaisten geotieteellisten tietojen toimittaminen investoijille potentiaalisten investoijien ohjaamiseksi lupaaville alueille;
 - alakohtaisten elinten tehokkaalle toiminnalle välttämättömien inhimillisten, teknisten ja taloudellisten resurssien käyttöönotto; elimiä tarvitaan
 - kaivostoiminnan edistämiseen ja hallinnoimiseen (jotta yksityiset toimijat noudattaisivat alan määräyksiä ja/tai sopimusvelvoitteitaan);
 - geotieteellisten tietojen hankkimiseen, käsittelyyn ja levittämiseen;
 - ympäristön tilan valvomiseen ja ympäristönsuojeluun.

37. Jotta näitä avaintekijöitä käytettäisiin tehokkaasti, yhteistyön puitteissa annetaan teknistä apua ja rahoitusapua
- alakohtaisten toimintalinjojen määrittämiseen;
 - kaivostoimintaa koskevien menettelysääntöjen tarkistamiseen (ja niiden koordinointiin muita aloja, kuten ympäristöä, verotusta, työtä, terveyttä ja turvallisuutta, säätelevien tekstien kanssa);
 - etsintä- ja louhintalupien myöntämisen ja hallinnoinnin kannalta välttämättömiin menettelyihin ja välineisiin;
 - etsintä- ja louhintayritysten toiminnan, myös niiden ympäristönsuojelun tason seurantaan;
 - pienten ja keskisuurten kaivosalan yritysten kestävään kehittämiseen;
 - uusien elinkelpoisten hankkeiden määrittelyyn, suunnitteluun ja toteutukseen;
 - geotieteellisten tietojen (topografisten, geologisten, geokemiallisten ja muiden mineraalien etsintään liittyvien, erityisesti kaukohavainnoimalla saatujen tietojen) hankintaan, säilyttämiseen, käsittelyyn ja levittämiseen;
 - kyseisiin tietoihin perustuvien tietopakettien valmisteluun luonnonvarojen kartoittamiseksi, luonnonuhkien torjumiseksi, ympäristön hoitamiseksi ja yleensä kehitystyötä varten;
 - ympäristöalan lainsäädännön laatimiseen ja täytäntöönpanoon;
 - koulutukseen sekä näihin toimiin liittyvien tietojen saantiin;
 - eurooppalaisten investoijien, alakohtaisten elinten sekä tekniikan, laitteiston ja erikoistöiden toimittajien verkostoitumiseen ja kumppanuuksien solmimiseen niiden välillä.
38. Yksityissektorin kehitysstrategioita suunniteltaessa yhteistyöllä voidaan sopimuspuolten suostumuksella ja sopimuksessa esitettyjen, yksityissektorin kehittämistä ja investointitukea koskevien periaatteiden mukaisesti myös tukea ja/tai edistää sellaisten kaivosalan toimielinten perustamista, vahvistamista ja toimintaa, joiden tehtävänä on jakaa tietoa, tukea alan edistämistä sekä helpottaa tekniikan ja teknologiapalvelujen siirtoa.

2.5 Energia-alan kehittäminen

39. Yhteistyössä painotetaan erityisesti energia-alan suunnittelua, energian säästöä ja järkipäisiä käyttöä koskevia toimia, energiavarojen kartoitusta sekä uusien ja uusiutuvien energialähteiden taloudellisesti ja teknisesti asianmukaista edistämistä. Yhteistyöllä tuetaan myös AKT-valtioiden tavanomaisten ja epätavanomaisten energialähteiden sekä omavaraisuuden kehittämiseen tähtäviä politiikkoja.
40. Tarkoituksenmukaisten energiatuotteiden laaja saatavuus on talous- ja yhteiskuntakehityksen välttämätön edellytys. Huomattavalla ja jopa kasvavalla osalla väestöstä ei kuitenkaan ole pääsyä energiapalveluihin.
41. Pitkän aikavälin kestävä kehitys olisi oltava kestävää energiankäyttöä koskevien, tulevien kehitysyhteistyöohjelmien perustana, ja kestävyuden käsitteessä olisi otettava huomioon sosiaaliset, taloudelliset, ympäristöön liittyvät, toiminnalliset ja institutionaaliset näkökohdat.
42. Kehitysyhteistyön ensisijaisena tavoitteena on auttaa kehitysmaita parantamaan energian tarjontaa, jakelua ja käyttöä niiden talouden ja yhteiskunnan kestävä kehityksen edistämiseksi ja köyhyyden poistamiseksi.
43. Nykyisten ja tulevaisuuden energiajärjestelmien ympäristöön kohdistuvat paikalliset, alueelliset ja maailmanlaajuiset haittavaikutukset olisi minimoitava. Merkittäviä energian käyttöön liittyviä ympäristöongelmia ovat esimerkiksi polttopuuna käytettävän biomassan käytön ja kasvun välinen tasapaino, kaupunki-ilman pilaantumisen vähentäminen ja ilmaston muutokset.
44. Eräs sopimuspuolten tavoitteista on monipuolistaa energian tarjontaa ja vähentää suhteellista riippuvuutta fossiilisista tuontipolttoaineista käyttämällä kotimaisia energiavaroja aina, kun se on yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja ympäristön kannalta tarkoituksenmukaista. Rajoittamalla fossiilisten polttoaineiden käytön kasvua jatkossa parannetaan kaikkien osapuolten energiaturvanäkymiä.
45. Laaja-alaisena tavoitteena on parantaa kaikissa muodoissa olevan energian tuotannon, jakelun ja käytön tehokkuutta.
46. Sopimuspuolet tunnustavat, että kestävä energiankäyttö on tärkeä väline kestävä kehityksen saavuttamisessa, eikä energiaa pitäisi nähdä hyödykkeenä vaan elintaso parantavien palvelujen toimittajana. Ne tunnustavat hajautettujen, käyttäjäkeskeisten toimintojen merkityksen ja antavat erityistä painoarvoa uusiutuville energialähteille ja energian järkipäisille loppukäyttökäyttötekniikoille; nykyisin suuret sähkövoimalaitokset ovat pääasiassa kansainvälisten rahoituslaitosten ja yksityissektorin hallinnassa.
47. Koska kestävä energiankäyttö on luonteeltaan monialainen kysymys, se on sisällytettävä laaja-alaisempiin kehitysyhteistyöpolitiikkoihin ja -hankkeisiin (maaseudun kehittäminen, vesi, terveys, koulutus, viestintä- ja tietotekniikka, liikenne jne.).

48. Yhtenä ensisijaisena tavoitteena on kehittää AKT-valtioiden sisäisiä valmiuksia saavuttaa toimintalinjoissa vahvistetut tavoitteet. Institutionaalisia edellytyksiä ja osaamista on kehitysyhteistyön avulla vahvistettava, jotta energiankäytön analysoinnilla ja suunnittelulla sekä tarkoituksenmukaisia politiikkoja laatimalla ja toimintaedellytyksiä luomalla voitaisiin houkutella investointeja.
49. Energia-alan kilpailukykyä on tuettava kehittämällä asianmukaisia politiikkoja, yleisiä edellytyksiä ja valmiuksia; koska yksityissektorilla on merkittävä asema energia-alan kehityksen rahoittajana.
50. Sopimuspuolet tunnustavat kansalaisyhteiskunnan merkityksen kestävää energiankäyttöä koskevien tavoitteiden toteuttamisessa. Eri toimijoiden (julkiset virastot, yksityissektori, kansalaisyhteiskunta ja lainanantajat) välisten kumppanuuksien kehittäminen on oleellista toimintalinjoissa vahvistettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.
51. Alueellisen kehityksen hyötyjä sovelletaan mahdollisuuksien mukaan käytäntöön. Mahdollisia hyötyjä ovat muun muassa talouden vakauden vahvistuminen sekä mittakaavaedut.
52. Teknistä apua ja rahoitusapua annetaan maaohjelmissa asetettujen ensisijaisten tavoitteiden tukemiseksi.
53. Valmiuksia kehitetään sen mahdollistamiseksi, että kestävä energiankäyttö otetaan huomioon kaikilla kehitysyhteistyön tasoilla.
54. Eri toimijoiden (julkiset virastot, yksityissektori, kansainväliset rahoituslaitokset, kansalaisyhteiskunta jne.) välisiä kumppanuuksia rohkaistaan hajautettujen toimien rahoittamiseksi ja toteuttamiseksi.
55. Lainanantajien välistä koordinointia parannetaan energia-alan kehitysyhteistyön tehostamiseksi. Yksi mahdollinen toimintamuoto ovat Euroopan unionin osien ja AKT-valtioiden väliset kumppanuudet energia-alan tukemiseksi institutionaalisesti ja poliittisesti.

2.6 Kaupan ja liiketoiminnan kehittäminen

2.6.1 Kaupan kehittäminen

56. Kaikki sopimuspuolet tunnustavat tarpeen varmistaa, että AKT-valtiot hyötyvät mahdollisimman laajasti tämän sopimuksen määräyksistä ja voivat toimia parhain mahdollisin edellytyksin yhteisön, kotimaan, pienalue- ja aluetason sekä kansainvälisillä markkinoilla monipuolistamalla AKT-valtioiden tavara- ja palvelukaupan valikoimaa sekä lisäämällä sen arvoa ja määrää.

57. Tämän saavuttamiseksi kiinnitetään erityistä huomiota sen varmistamiseen, että annetaan riittävää painoarvoa tarpeelle sisällyttää kaupallinen analyysi ja kaupan kehittäminen niihin välineisiin, joilla tuetaan yksityissektorin kehittämistä, ja että ne otetaan erityisesti huomioon tarkasteltaessa pienten ja keskisuurten yritysten tukemiseen tähtäviä aloitteita.
58. Näiden ohjelmien yhteydessä ja tällaisen analyysin tulosten perusteella tukea voidaan myöntää seuraaville erityistoimille:
- viennin edistäminen tai AKT-valtioiden vientiä parantavat markkinointitekniikat;
 - AKT-valtioiden toimet niiden sisäisten valmiuksien ja tietojärjestelmien kehittämiseksi ja tietoisuuden lisäämiseksi kaupan asemasta ja merkityksestä talouden kehittämisessä;
 - kauppaan liittyvän infrastruktuurin vahvistaminen ja erityisesti AKT-valtioiden tukeminen niiden pyrkimyksissä ottaa käyttöön ja parantaa palveluja tukevaa infrastruktuuria sen varmistamiseksi, että ne osallistuvat tosiasiallisesti tavaroiden ja palvelujen jakeluun, ja AKT-valtioiden viennin lisäämiseksi;
 - henkilöresurssien ja ammattitaidon kehittäminen kaupan ja palvelujen alalla;
 - AKT-valtioiden pyrkimykset kehittää ja parantaa tuotteidensa laatua, mukautua markkinoiden vaatimuksiin ja monipuolistaa niiden tarjontaansa;
 - kolmansien maiden markkinoille pääsyä koskevien AKT-valtioiden pyrkimysten tehostaminen;
 - toimenpiteet, joilla pyritään pitämään AKT-valtioiden yritykset ajan tasalla maksutapahtumien kehityssuunnista (sähköinen kaupankäynti);
 - markkinoiden kehittämistoimet, erityisesti AKT-valtioiden, yhteisön jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden johtohenkilöstön vaihto ja koulutus sekä talouden toimijoiden välisten yhteyksien ja tiedonvaihdon lisääminen;
 - AKT-valtioiden ja niiden toimijoiden tukeminen niiden soveltaessa nykyaikaisia markkinointitekniikoita tuotantokeskeisillä aloilla ja ohjelmissa, erityisesti sellaisilla aloilla kuten maaseudun kehittäminen ja maatalous.

59. Lisäksi sopimuspuolet vahvistavat sen, että neljännen Lomé yleissopimuksen liitteessä XX vahvistetut, nykyistä kaupan kehittämissuunnitelmaa koskevat siirtymäkauden ehdot perustuvat tässä sopimuksessa tarkoitettuun yksityissektorin kehittämissuunnitelmaan. Tässä yhteydessä välittäjätasolla tarvittavia valmiuksia lisätään/vahvistetaan vähintään kolmella osa-alueella:

- paikallisten tukirakenteiden toimintavalmiuksien kehittäminen mikrotalouden tasolla (suora tuki yrityksille);
- paikallisten tukirakenteiden toimintavalmiuksien kehittäminen mesotalouden tasolla (yritysten ja yksityissektorin kehityksen tukemiseen tarkoitettujen välittäjäjärakenteiden täytäntöönpanojärjestelmän vahvistaminen ja sen järkipäätämisen edistäminen);
- poliittisen vuoropuhelun edistäminen prosessin ja erityissuunnitelman osalta.

2.6.2 *Liiketoiminnan kehittäminen*

60. Molemmat sopimuspuolet tunnustavat tarpeen tukea kokonaisvaltaisten ja johdonmukaisten aloitteiden kautta liiketoiminnan kehittämistä AKT-valtioissa kilpailukyvyyn makro- ja mikrotaloudellisen perustan parantamiseksi merkittävästi. Liiketoimintaa kehitetään muun muassa seuraavanlaisin aloittein:

- rahoituspalvelujen laadun ja niiden saannin parantaminen AKT-valtioiden yksityisyrittäjien ja säästäjien näkökulmasta. Tällaisen avun tavoitteena ei saa olla yksinomaan erityishankkeiden rahoittaminen ja avustusten antaminen erityisten luotto-ohjelmien perustamiseksi vaan myös osallistuminen paikallisen rahoitusalan vahvistamiseen kestäväällä tavalla. Toimiin voisi näin ollen kuulua yksittäisiin hankkeisiin myönnettävien lainojen ja pääoman sekä paikallisten rahoituslaitosten myöntämien yleislainojen lisäksi osallistuminen innovatiivisten paikallisten rahoitus- ja pääomamarkkinapalvelujen kehittämiseen, paikallisten obligaatiolainojen ja osakepääoman merkitsemisen takaaminen sekä vakuuksien myöntäminen paikalliselle ja ulkoiselle lainanotolle ja paikallisrahoitukselle. Näiden palvelujen kehittäminen edellyttää rahoituslaitoksilta tehokkuutta ja vakautta sekä markkinoiden vääristymisen välttämistä. Näiden tavoitteiden saavuttamisen varmistamiseksi on toteutettava tarkoituksenmukaisia instituutioiden ja toimintaedellytysten kehittämistoimia;

- ammatillisten, teknisten, liikkeenjohdollisten ja kaupallisten tukipalvelujen paikallisten tarjoajien valmiuksien kehittäminen ja yritysten kannustaminen käyttämään näitä palveluja. Tähän kuuluu tuen antaminen yrityksille hankkeiden määrittelyssä, ennakoarvioinnissa, valmistelussa ja täytäntöönpanossa samoin kuin niiden tuotantoprosessiin ja markkinointiin liittyvien ongelmien ratkaisemiseen. Tukea on annettava myös paikallisten yksityisten ja markkinoiden ehdoin toimivien palvelujen aktiiviseksi edistämiseksi sekä kyseisten palvelujen saannin helpottamiseksi paikallisten yritysten näkökulmasta. Kysyntään ja kustannusten jakoon perustuvan lähestymistavan pitäisi olla vakiokäytäntö näiden palvelujen tarjonnassa, jolloin avunantajien ja valtion tehtäväksi jää pääasiassa asioiden helpottaminen palvelujen tarjoamisen sijaan. Parhaiden tulosten varmistamiseksi on valikoitava huolella joukko soveltuvia indikaattoreita. Näissä indikaattoreissa on otettava huomioon toiminnan eri tavoitteet, kustannustehokkuus sekä vaikutukset yrityksiin ja sosiaalis-taloudellisella tasolla;
- jatkuva tuki aloitteille, joilla edistetään teknologian, taitotiedon sekä kaikki liikkeenjohdolliset näkökohdat kattavien parhaiden käytäntöjen kehittämistä ja siirtämistä. Tuki on taattava myös sellaisille viennin ja investointien edistämistahoille, jotka pystyvät merkittävällä tavalla houkuttelemaan ulkomaisia investointeja. Niiden toimintaedellytysten vahvistaminen on tärkeässä asemassa integroitaessa AKT-valtioita nykyistä tiiviimmin maailmantalouteen;
- sekä koti- että ulkomaisten yksityissäätöjen ohjaaminen ja houkutteleminen yksityisyriyten rahoittamiseen AKT-valtioissa. Tämä toteutetaan
 - a) tukemalla paikallisia rahoituslaitoksia ja -palveluja, joilla paikalliset säästöt saadaan markkinoille ja ohjattua investointien rahoittamiseen;
 - b) osallistamalla ulkomaisiin investointeihin ja myöntämällä vakuuksia sekä muita riskien jakamis- ja lieventämisvälineitä suorien investointien ja portfolioinvestointien houkuttelemiseksi;
 - c) auttamalla AKT-valtioita lisäämään houkuttelevuuttaan ulkomaisten investointien kohteena;
 - d) vahvistamalla eurooppalaisen yksityissektorin kanssa käytävää vuoropuhelua ja parantamalla EY:n tukemista aloitteista tiedottamista;
- mikroyritysten ja epävirallisen sektorin tuottajien tukeminen. Tähän tavoitteeseen pitäisi pyrkiä ensisijaisesti kannustamalla rahoituspalvelumarkkinoiden kehittämistä ja köyhien, erityisesti naisten tarpeisiin suunnitellun, muun kuin rahoitusavun tarjoamista. Tavoitteena ei ole suoran rahoituksen antaminen pienille ja mikroyrityksille vaan paikallisten mikrorahoituslaitosten vahvistaminen, jotta niillä olisi tarvittavat valmiudet palvella kohdemarkkinoita tehokkaasti. Mikrorahoituslaitosten vakaus on ratkaisevassa asemassa näiden toimien täytäntöönpanon kannalta. Mikrorahoituslaitosten luokitus on keskeinen tehtäväkenttä; siten varmistetaan mahdollisuus löytää oikeat yhteistyöorganisaatiot.

2.6.3 Oikeudenmukainen kauppa

61. Oikeudenmukainen kauppa on kehittämisaloite, joka perustuu kauppasuhteisiin ja nykyistä parempiin kaupankäyntimahdollisuuksiin, joiden tavoitteena on kuroa umpeen teollisuusmaiden ja kehitysmaiden välistä kuilua, mahdollistaa kehitysmaiden epäedullisessa asemassa olevien tuottajien tarttuminen maailmanlaajuisen kaupan tarjoamiin mahdollisuuksiin ja niistä hyötyminen sekä helpottaa kehitysmaiden integroitumista maailmantalouteen nykyistä tiiviimmin.
62. Oikeudenmukaisen kaupan aloitteet antavat kuluttajille mahdollisuuden edistää ostokäyttäytymisellään kehitysmaiden talouden ja yhteiskunnan kestäväää kehitystä ja osallistua näin köyhyyden vähentämiseen.
63. Oikeudenmukaisen kaupan tavoitteena on varmistaa, että tuottajat saavat oikeudenmukaisen hinnan ja oikeudenmukaisen osuuden mahdollisista voitoista. Oikeudenmukaisella kaupalla pyritään edistämään sellaisten olosuhteiden muodostumista, jotka voivat edistää korkeampaa sosiaaliturvan ja ympäristönsuojelun tasoa kehitysmaissa. Erityisesti oikeudenmukaisella kaupalla tarkoitetaan suoraa ostamista, oikeudenmukaista hinnoittelua, ennakkoon maksamista, pitkän aikavälin vakaita suhteita tuottajiin, ILO:n yleissopimuksissa vahvistettuja työnormeja noudattavia tuotanto-oloja ja ympäristön kunnioittamista erityisesti käyttämällä kestäviä tuotantomenetelmiä. Olisi syytä ottaa käyttöön järjestelmä, jossa tuottajat voisivat osallistua hinnoitteluun aina, kun se on mahdollista. Yhteistyöllä olisi rohkaistava kaikkia AKT-valtioita määrittelemään kehitysstrategiat, joilla pyritään kasvattamaan niiden tuotteiden ja palvelujen vientiä. Osallistuminen oikeudenmukaisen kaupan hankkeisiin on kuitenkin vapaaehtoista, ja kaikki tuottajien ja markkinoiden väliset yhteydet perustuvat yksityisiin aloitteisiin.
64. Yhteistyöllä tuetaan sekä kehitysmaiden tuottajaryhmittymiä että EU:ssa toimivia kansalaisjärjestöjä yhteisön talousarvion ja Euroopan kehitysrahaston varoin. Tukea käytetään uusien tuotteiden markkinoille saattamiseen, kuluttajien tiedotuskampanjoihin, opetustoimintaan ja toimintaedellytysten kehittämiseen.

2.7 Palvelujen kehittäminen

2.7.1 Meriliikenne

65. Toimia meriliikennepalvelujen kannattavuuden ja tehokkuuden kehittämiseksi ja edistämiseksi AKT-valtioissa kannustetaan ja tuetaan sopimuspuolten sopimien kehitysstrategioiden yhteydessä. Tällaisia ovat
 - AKT-valtioiden yksityissektorin kannustaminen investoimaan meriliikenteeseen tavoitteena lisätä paikallisen yksityissektorin osallistumista meriliikennealan toimiin;
 - kabotaasiverkostojen kehityksen tukeminen alueiden välisen ja alueiden sisäisen kaupan sekä vaihtoa edistävien kansainvälisten meriliikennepalvelujen edistämiseksi;

- satamien tehokkaan kehittämisen ja satamapalvelujen edistäminen erityisesti satamassaoloaikojen kustannustehokkuuden lisäämiseksi ja nopeuttamiseksi;
- lastien tehokkaan kuljetuksen edistäminen taloudellisesti ja kaupallisesti järkevin hinnoin;
- hyvien politiikkojen ja kilpailusääntöjen täytäntöönpanon tukeminen;
- meriliikenteen ja kaupan alueellisten kehitysohjelmien kannustaminen, myös tuki alueiden ja pienalueiden yhdyntymiselle; ja
- sopimuspuolet sitoutuvat edistämään laivaliikenteen turvallisuutta, miehistöjen turvallisuutta ja ympäristön pilaantumisen estämistä.

2.7.2 *Lentoliikenne*

66. AKT-valtiot ja EU tunnustavat vahvan, turvallisen ja tehokkaan lentoliikenteen merkityksen talouden ja sosiaalisen kehityksen sekä niiden välisen tavara- ja palvelukaupan kehittämisen kannalta.
67. Tästä syystä ne lujittavat alan yhteistyötään varmistaakseen ilmaliikenteen säännöllisen kehittämisen ja kasvun sekä edistääkseen kauppaa, matkailua ja korkean taloudellisen arvon omaavien maataloustuotteiden vientiä EU:n markkinoille.
68. Tätä tarkoitusta varten ne edistävät AKT-valtioiden pysyvää osallistumista kansainväliseen lentoliikenteeseen. Lisäksi ne tarkastelevat kaikkia keinoja uudistaa ja nykyaikaistaa AKT-valtioiden lentoliikenneteollisuutta kaupallisen elinkelpoisuuden ja kilpailukyvyn edistämiseksi, yksityissektorin nykyistä suurempien investointien ja osallistumisen lisäämiseksi, tietojen vaihdon ja hyvien liiketapojen edistämiseksi sekä maailmanlaajuisten lentoliikenneverkkojen saattamiseksi matkustajien ja viejien ulottuville kaikissa maissa.
69. Sopimuspuolet korostavat lentoliikenteen turvallisuuden varmistamisen merkitystä sekä tarvetta laatia ja panna täytäntöön alan kansainväliset standardit. Tätä tarkoitusta varten EU auttaa AKT-valtioita tämän sopimuksen määräysten mukaisesti panemaan täytäntöön ilmasuunnituksen turvajärjestelmiä CNS/ATM-järjestelmä mukaan luettuna, varmistamaan lentokenttien turvallisuuden, vahvistamaan siviili-ilmailuviranomaisten valmiuksia hallita kaikki niiden valvonnassa olevaan toiminnan turvallisuuteen liittyvät näkökohdat ja kehittää infrastruktuureja ja henkilöresursseja huolehtimalla, että kaikki alalla toteutettavat toimet perustuvat alan kansainvälisten organisaatioiden ohjeisiin ja että ne ovat pitkällä aikavälillä tehokkaita ja kestäviä.
70. AKT-valtiot ja EU tunnustavat tarpeen varmistaa se, että lentoliikenteen ympäristövaikutusten minimoimiseen kiinnitetään asianmukaista huomiota. Ne toimivat yhdessä tämän tavoitteen saavuttamiseksi.
71. AKT-valtiot ja EU tunnustavat, että monissa lentoliikenteeseen liittyvissä näkökohdissa alueelliset ratkaisut ovat kustannustehokkuuden ja mittakaavaedun puolesta parempia. Tässä tarkoituksessa EU tukee ja kannustaa aluetason toimia aina, kun ne tulevat kyseeseen.

2.7.3 *Matkailun kehittäminen*

72. Huomioon ottaen matkailun merkitys kansainvälisessä kaupassa ja palvelujen viennissä ovat molemmat sopimuspuolet yhtä mieltä siitä, että matkailualan kehittämällä edistetään merkittävästi kehitysmaiden integroitumista maailmantalouteen.
73. Matkailun osuus kestävän kehityksen edistämässä riippuu
- paikallisviranomaisten kyvystä suunnitella ja ohjata matkailun kehittämistä kaikki taloudelliset, yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja ympäristöön liittyvät näkökohdat sekä mahdolliset ongelmat huomioon ottaen, ja
 - alan sitoutumisesta kestävän kehityksen periaatteiden ja käytäntöjen noudattamiseen avoimilla ja kilpailuun perustuvilla markkinoilla.
74. Kehitystä koskevien tavoitteiden saavuttamiseksi yhteistyöllä autetaan luomaan olosuhteet, joissa matkailun panos vastaanottajamaan talous- ja yhteiskuntakehitykseen on mahdollisimman suuri ja todelliset tai mahdolliset haittavaikutukset mahdollisimman pienet. Näin ollen matkailualan ohjelmilla pyritään varmistamaan sen, että alan aloitteissa kiinnitetään huomiota
- matkailun kestävän kehityksen, myös kestävien ympäristöalan käytäntöjen edistämiseen,
 - viranomaisten auttamiseen suunnittelussa, hallinnossa ja seurannassa (tuki lainsäädännön ja institutionaalisten puitteiden kehittämiseksi, henkilöstövoimavarojen kehittäminen, yhteisen perinnön ja infrastruktuurin suojaaminen, tiedottaminen sekä liiketoiminta),
 - infrastruktuurin kehittämiseen ja laajentamiseen,
 - tuotannon monipuolistamiseen ja tuotteiden parantamiseen,
 - matkailun aseman vakiinnuttamiseen avoimessa ja kilpailuun perustuvassa markkinataloudessa (yhteistyön kannustaminen yksityissektorilla ja suora tuki pienille ja keskisuurille yrityksille), ja
 - matkailun monitahoiseen ja dynaamiseen luonteeseen sekä siihen, että alan kehittyneisyysaste vaihtelee eri kehitysmaissa; yhdessä nämä tarkoittavat sitä, että yleispäteviä ongelmia tai ratkaisuja ei ole. Tuen laji ja laajuus vaihteleekin maan matkailualan kehitysasteen ja paikallisten erityistarpeiden mukaan.

75. Sopimuspuolet tunnustavat, että sosiaali- ja kulttuurirakennelman sekä luonnon ja rakennetun ympäristön ylläpitäminen sekä kilpailukyvyyn ja avointen markkinoiden edistäminen ovat elinkelpoisen, laadukkaita matkailutuotteita tarjoavan alan kehittämisen johtavat periaatteet. Tämän mukaisesti yhteistyöllä tuetaan muun muassa
- yksityissektoria kumppanuuksien kehittämiseksi matkailuun liittyvien yritysten ja toimialojen välille sekä monialaisten, pk-yrityksille yleisesti tarkoitettujen toimien avulla, ja
 - viranomaisia ja hallituksia lainsäädännön ja institutionaalisten puitteiden perustamiseksi, henkilöstövoimavarojen ja julkisen infrastruktuurin kehittämiseksi, luonnonympäristön ja kulttuuriperinnön suojelemiseksi ja kehittämiseksi sekä kohdemaan markkinoinnissa käytettävien menetelmien ja välineiden nykyaikaistamiseksi.
76. Sopimuspuolet ovat sitä mieltä, että politiikkoja ja strategioita kehitettäessä on tuettava olemassa olevien julkisen ja yksityisen sektorin organisaatioiden välistä neuvonpitoa.

2.7.4 *Televiestintä ja tietoyhteiskunta*

77. Yhteistyö koskee erityisesti seuraavia aloja:

- AKT-valtioiden ja EU:n asianomaisten televiestinnästä vastaavien elinten välisen neuvonpidon edistäminen sellaisen kilpailukykyisen televiestintäympäristön kehittämiseksi, jossa hinnat ja kustannukset ovat lähellä toisiaan,
- vuoropuhelun aloittaminen tietoyhteiskunnan eri näkökohdista ja erityisesti sääntelystä ja viestintäpolitiikasta,
- tietojenvaihto ja mahdollinen tekninen apu sääntelyn, standardoinnin, tieto- ja viestintätekniiikan vaatimustenmukaisuuden todentamisen ja sertifiointin sekä taajuuksien käytön aloilla,
- uuden tieto- ja viestintätekniiikan levittäminen ja uusien, erityisesti verkkojen yhteenliittämisen ja sovellusten yhteentoimivuuteen liittyvien välineiden kehittäminen,
- yhteisen tutkimuksen edistäminen ja toteutus tietoyhteiskuntaan liittyvien uusien teknologioiden alalla, ja
- sellaisten ohjelmien ja politiikkojen suunnittelu ja täytäntöönpano, joilla lisätään tietoisuutta tietoyhteiskunnasta saatavista taloudellisista ja yhteiskunnallisista hyödyistä.

78. Sopimuspuolet tunnustavat tieto- ja viestintätekniiikan aseman pyrittäessä edistämään AKT-valtioiden tehokasta integroitumista maailmantalouteen ja saavuttamaan niiden yhteiskunnalliset ja taloudelliset kehitystavoitteet. Niiden tavoitteena on helpottaa AKT-valtioiden edellytyksiä osallistua aktiivisesti uuden teknologian hallintaan. Julkisen ja yksityisen sektorin toimiva kumppanuus oleellista, jotta saavutetaan pysyviä tuloksia.
79. Auttaessaan AKT-valtiota selviämään tieto- ja viestintätekniiikan asettamista haasteista sopimuspuolet noudattavat seuraavia periaatteita:
- sääntelyn, kilpailun ja yksityistämisen yhdistäminen julkisen ja yksityisen sektorin toimivaltuuksien määrittelemiseksi tarkkaan,
 - julkisen vallan aktiiviset toimet eriarvoisuuden ja mahdollisten vahingollisten seurausten torjumiseksi,
 - päätöksentekoon osallistumista tukeva lähestymistapa, ja
 - kysyntään perustuva alan kehittäminen.
80. Tietoyhteiskunnan alalla tehtävässä yhteistyössä ensisijaisia aloja ovat
- kansallisten ohjelmien ja tieto- ja viestintätekniiikkaa suosivan lainsäädännön laatimisen edistäminen siten, että kaikki asianomaiset toimijat osallistuvat siihen, jotta yksityisiä investointeja voidaan lisätä, infrastruktuuria kehittää, parantaa palvelujen laatua sekä edistää yleistä saatavuutta esimerkiksi varmistamalla palvelujen saanti yhteisöjen tasolla,
 - AKT-valtioiden auttaminen lisäämään tehokkuuttaan ja avoimuuttaan käyttämällä uutta teknologiaa julkisten palvelujen tarjoamisessa esimerkiksi peruskoulutuksen, terveydenhoidon, ympäristön, kehitystä koskevan koulutuksen aloilla sekä lisäämään kansalaisille tiedottamista ja kansalaisten yhteiskunnallista osallistumista,
 - alueellisen yhteistyön tukeminen AKT-valtioiden keskuudessa niiden tietoisuuden lisäämiseksi teknologian maailmanlaajuisesta kehityksestä ja jotta ne voisivat vastata siihen sekä kansainvälisten standardien käyttöönoton edistäminen yhteenliitettävyyden ja -toimivuuden varmistamiseksi,
 - tietoisuuden lisääminen kansalaisyhteiskunnan avaintoimijoiden keskuudessa mahdollisuuksista, joita uusien teknologioiden sovellutusten levittäminen tarjoaa taloudellisten ja yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamiseksi erityisesti kokemustenvaihdon ja parhaiden käytäntöjen levittämisen avulla,
 - tieto- ja viestintätekniiikkaan liittyvien taitojen opetuksen korostaminen AKT-valtioiden auttamiseksi niiden käsitellessä uusia sääntelyä, tekniikkaa ja sisältöä koskevia kysymyksiä,
 - julkisen vallan aktiivisten toimien tukeminen, jotta tieto- ja viestintätekniiikan käyttö lisääntyisi erityisesti sellaisten hajautetun yhteistyön toimijoiden keskuudessa, jotka toimivat köyhien, naisten ja etnisten vähemmistöjen keskuudessa, ja
 - edistää AKT-valtioiden aktiivista osallistumista tieto- ja viestintätekniiikan alan kansainvälisiin neuvotteluihin ja prosesseihin.

2.8 Perustuotteiden kehittäminen

81. Tämä yhteistyöala ainoastaan mainitaan tässä; sitä koskevat yksityiskohtaiset tekstit laaditaan yhteistyön muuttuvien tarpeiden ja ministerineuvoston vastaavien pyyntöjen mukaisesti.

3. YHTEISKUNNAN JA YKSILÖN KEHITYS

3.1 Yleissivistävä ja ammatillinen koulutus

82. On selvää, että yleissivistävää ja ammatillista koulutusta koskevat käytännönläheiset ja tehokkaat politiikat ovat kehityksen kannalta ratkaisevassa asemassa. Asianmukaisesti koulutettu ja riittävän ammattitaitoinen työvoima lisää suoraan yleistä tuottavuutta ja talouskasvua, edistää köyhyyden poistamista ja viime kädessä AKT-valtioiden väestön elintason nousua. Asianmukaisesti suunniteltuina, kohdistettuina ja toteutettuna koulutushankkeet ja -ohjelmat voivat myös tehokkaasti poistaa väestön toimeentulon esteitä omissa yhteisöissään.
83. Välittömiin ja ennakoitavissa oleviin koulutustarpeisiin vastaamiseksi yhteistyön avulla tuetaan AKT-valtioiden ponnisteluja
- a) erityisesti alueellisia, yleissivistävää ja ammatillista koulutusta antavia oppilaitoksien perustamiseksi ja laajentamiseksi
 - b) koulutuslaitosten ja -järjestelmien uudelleen organisoimiseksi, opetusohjelmien, -menetelmien ja -tekniikoiden sekä peruskoulujen ja koulutusjärjestelmien uudistamiseksi erityisesti huolehtimalla peruskoulutuksen kattavuudesta, mukauttamalla muualta omaksutut järjestelmät ja sisällyttämällä ne kehitysstrategioihin,
 - c) yleissivistävien ja ammatillisten koulutustoimien lisäämiseksi toteuttamalla erityisesti luku- ja kirjoitustaito-ohjelmia ja muita kuin perinteisiä koulutusohjelmia, joiden tavoitteet ovat käytännöllisiä ja ammatillisesti suuntautuneita, sekä osaohjelmia, joilla kehitetään lukutaidottoman väestön taitoja ja tilannetta,
 - d) luku- ja kirjoitustaidon opettamista koskevien kokemusten vaihtamiseksi yhteisön kanssa, naisten osallistumisen lisäämiseksi ja tukemiseksi sekä huomioon ottamiseksi yleissivistävässä ja ammatillisessa koulutuksessa sekä mahdollistaa maaseutualueiden vähäosaisen väestön pääsy yleissivistävään ja ammatilliseen koulutukseen,
 - e) opettajien, alan suunnittelijoiden ja pedagogisten tekniikkojen asiantuntijoiden koulutuksen edistämiseksi, mukaan luettuna tarkoituksenmukaisen opetusaineiston toimitus, ja
 - f) yhdistyksien, kummitoiminnan sekä opettajien, opiskelijoiden, tiedon ja tekniikan vaihdon ja siirron edistämiseksi AKT-valtioiden ja yhteisön yliopistojen ja korkeakoulujen välillä.

84. Yhteisö ja sen jäsenvaltiot antavat sekä absoluuttisesti että suhteellisesti lisää varoja yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen tukemiseen.
85. Koulutusalan ongelmien asianmukainen arviointi edellyttää kussakin maassa erikseen toteutettavaa erityistutkimusta.
86. Yhteisön ja sen jäsenvaltioiden antama apu AKT-valtioiden yleissivistävälle ja ammatilliselle koulutukselle suunnitellaan siten, että se tukee kyseisten maiden omia toimia eikä syrjäytä paikallisia aloitteita.
87. Alalla hyväksytyjen järjestelyjen jatkuvuudesta on huolehdittava pitkällä aikavälillä.
88. Makrotaloudellisten uudistusten yhteydessä rahoitettavien ohjelmien on oltava johdonmukaisia AKT-valtioiden opetusalan pitkän aikavälin ensisijaisten tavoitteiden kanssa eivätkä ne voi olla näitä tavoitteita korvaavia.
89. Etusija annetaan alakohtaiselle lähestymistavalle aina, kun sitä voidaan soveltaa perinteisen hankkeen sijaan.
90. Koulutuksen laatua on parannettava ja määrää lisättävä.
91. Etusijalle asetetaan epäedullisessa asemassa olevien väestöosien, erityisesti naisten ja tyttöjen, koulutusmahdollisuuksien parantaminen.
92. Alakohtaisen lähestymistavan mukaan koulutuksen suunnittelun ja hallinnan tukemista on pidettävä ensisijaisena (institutionaalisen kehittämisen) tavoitteena.
93. Koulutusalan toimijat on otettava mukaan ohjelmien suunnitteluun ja täytäntöönpanoon.
94. Tukitoimien tarkoituksena on edistää koulutusalan innovaatioita ja uudistuksia. Opettajien koulutus on ensisijainen toimi.
95. Yhteisö ja sen jäsenvaltiot huolehtivat antamansa tuen koordinoinnista ja täydentävyydestä muiden pääasiallisten rahoittajien antaman avun kanssa edunsaajamaan tarpeiden mukaan laaditun ohjelman puitteissa.
96. Yleissivistävä ja ammatillinen koulutus toteutetaan ensisijaisesti edunsaajana olevassa AKT-valtiossa tai kyseisellä alueella. Tarvittaessa se voidaan toteuttaa toisessa AKT-valtiossa tai yhteisön jäsenvaltiossa. AKT-valtioiden tarpeisiin erityisen hyvin soveltuvat erityiskoulutusohjelmat voidaan poikkeuksellisesti toteuttaa toisessa kehitysmaassa, joka ei ole AKT-valtio.

3.2 Yhteistyö tieteen, teknologian ja tutkimuksen aloilla

97. Tieteellisen ja teknisen yhteistyön tavoitteena on tukea AKT-valtioiden ponnisteluja hankkia omaa tieteellistä ja teknistä osaamista, hallita valtioiden kehityksen kannalta tarpeellinen teknologia ja osallistua aktiivisesti tieteen, ympäristöalan ja teknologian kehitykseen, kohdistaa tutkimustoimintansa ratkaisujen löytämiseksi niiden taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin ongelmiin sekä parantaa väestön elämänlaatua ja hyvinvointia.
98. Yhteiskunnat ja hallitukset tunnustavat nykyisin enenevässä määrin, että tieto on merkittävässä asemassa ratkaistaessa paikallisia kehityskysymyksiä ja lisättäessä talouselämän kilpailukykyä. Se edellyttää valmiuksien lisäämistä kaikilla tasoilla tiedon hankkimiseksi, omaksumiseksi, jakamiseksi ja soveltamiseksi.
99. Viime vuosina on edistytty sellaisten strategioiden laatimisessa, joiden tarkoituksena on tehostaa valtiovallan toimia tutkimuksen ja teknologian kehittämisen alalla. Näiden strategioiden tarkoituksena on pääasiassa luoda poliittinen toimintaympäristö, joka
- edistää tutkimustoimien koordinoitua,
 - edistää toimien määrittelyssä tarvittavan foorumin perustamista, johon sekä päättäjät, tutkijayhteisö, yksityissektori että kansalaisyhteiskunta osallistuvat
 - edistää julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksia, ja
 - edistää opetusjärjestelmien uudistamista.
100. EY:n ja AKT-valtioiden eri elinten hyväksymissä teksteissä on keskeisellä sijalla myös tutkimuksen ja muiden tietoon liittyvien toimien sisällyttäminen alakohtaisiin, alueellisiin ja aihepiirikohtaisiin ohjelmiin.
101. Kansainvälisissä hankkeissa kuten maailmanlaajuisesta osaamisesta ("Global Knowledge") koskevassa kumppanuudessa korostetaan, että on kiireellisesti tuettava paikallisen tietämyksen säilymistä ja hyödyntämistä nykymaailmassa, jossa muualta tulevan tiedon määrä kasvaa jatkuvasti.
102. Tätä tarkoitusta varten yhteistyön avulla edistetään
- a) AKT-valtioiden laatimien sellaisten tutkimus- ja kehityshankkeiden ja -ohjelmien kehittämistä ja täytäntöönpanoa, jotka sisältyvät muihin kehitystoimiin, ja vastaavat asianomaisen väestön tarpeita ja elinoloja,
 - b) sellaisten toimien perustamista ja edistämistä, joiden tarkoituksena on vahvistaa tarkoituksenmukaista kotimaista teknologiaa sekä hankkimaan ja mukauttamaan tarvittavaa ulkomaista, erityisesti muiden kehitysmaiden teknologiaa, joka vastaa AKT-valtioiden erityistarpeita,

- c) tieteellisen ja teknologisen yhteistyön edistämistä AKT-valtioiden kesken, AKT-valtioiden ja muiden kehitysmaiden kesken sekä AKT-valtioiden ja Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden kesken; tähän kuuluu tuki erityisesti aluetason tutkimus- ja kehityksyksiköille, jotta ne voivat mahdollisimman hyvin hyödyntää mahdollisesti käytettävissä olevia, asianmukaisia tieteellisiä ja teknisiä perusrakenteita ja palveluja, ja
 - d) AKT-valtioiden tukemista niiden suunnitellessa ja kehittäessä politiikkoja sekä aloitteellisuutta tukevia rakenteita ja instituutioita, jotka tukevat maiden oman innovointikyvyn kehittämistä ja tekevät yrityksistä dynaamisia kilpailijoita.
103. Jotta käynnissä olevia ponnisteluja voitaisiin vahvistaa ja parantaa synergiaa eri kumppanien toimien välillä, AKT-EY-yhteistyöllä edistetään jatkossakin kaikkien yhteiskuntaryhmien, sekä tiedon käyttäjien että "tuottajien" välistä kumppanuutta, joka perustuu olemassa olevien tutkimusvalmiuksien ja -tarpeiden vaiheittaiseen ja yksityiskohtaiseen arviointiin. Yhteistyössä korostetaan laaja-alaisesti hyväksyttävien strategioiden ja politiikkojen laatimista, jossa kullakin kumppanilla on oma tehtävänsä.
104. Kumppanuuden osana toteutettavilla ohjelmilla voidaan lisätä tutkimuksen pääosaston hallinnoimien tutkimuksen puiteohjelmissa suunniteltua yhteistyötä.
105. Nykyisillä maailmanmarkkinoilla tieteen ja teknologian soveltaminen on keskeisellä sijalla varmistettaessa talouden ja yhteiskunnan kestävä kehitys sekä suojeltaessa ja säilytettäessä ympäristöä ja luonnonvaroja. Tieteen ja teknologian asiantunteva hallinta on kehityksen kannalta olennaista. Jotta AKT-valtioita autetaan lisäämään valmiuksiaan ja asiantuntemustaan näillä aloilla, yhteistyöllä tuetaan AKT-valtioiden ponnisteluja
- a) luoda ja kehittää osaamisen ja tiedon perustana olevaa tieteen ja teknologian infrastruktuuria, jota tarvitaan ympäristöä säättävän teknologian hankkimiseen, mukauttamiseen ja tuotantoon samoin kuin yrittäjyyden vahvistamiseen
 - b) lisätä tietotekniikka- ja telematiikkavalmiuksia, jotta tuetaan erityisesti tietotekniikkajärjestelmien hankinta- ja käyttöönotto- ja käyttöönottotoimia sekä tehokkaiden telemaattisten verkkojen kehittämistä myös kansainvälistä rahoitusalaan koskevan tietojenkäsittelyn osalta, ja
 - c) edistää teknologisia innovaatioita sekä tutkimus- ja kehitysvalmiuksia.

3.3 Terveys ja ravinto

106. Terveiden ja ravinnon alaa koskevalla yhteistyöllä pyritään helpottamaan sitä, että kaikilla on mahdollisuus saada tarpeisiinsa mukautettua, tarkoituksenmukaista ja kohtuuhintaista terveydenhuoltoa ja ravintoa, ja samalla edistää yhdenvertaisuutta ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta, lievittää kärsimystä, vähentää sairauksista ja kuolleisuudesta aiheutuvaa taloudellista rasitusta ja edistää yhteisön tehokasta osallistumista terveyttä ja hyvinvointia parantaviin toimiin.

107. Tätä tarkoitusta varten alan yhteistyöllä pyritään tukemaan toimivia ja kestäviä terveys- ja ravitsemuspalveluja, jotka ovat taloudellisesti elinkelpoisia, kulttuurisesti hyväksyttävissä, maantieteellisesti helposti saatavilla ja teknisesti toteutettavissa. Edelleen yhteistyöllä pyritään edistämään kokonaisvaltaista lähestymistapaa sellaisten terveys- ja ravitsemuspalvelujen luomiseen ja ylläpitoon, jotka perustuvat ehkäisevän terveydenhoidon kehittämiseen, parantavien hoitojen kehittämiseen, puhtaan veden saantiin ja asianmukaiseen hygieniaan, ravintoaineiltaan tasapainoiseen ruokavalioon sekä täydentävyyden edistämiseen sairaalapalvelujen ja terveydenhoidon peruspalvelujen välillä perusterveydenhuoltoa ja ravintoa koskevien politiikkojen mukaisesti.
108. Terveysalan yhteistyöllä tuetaan
- a) terveydenhoitoalan suunnittelua ja hallintoa vahvistamalla erityisesti tilasto- ja tietojärjestelmiä ja määrittelemällä terveydenhoidon rahoitusta koskevia strategioita kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla,
 - b) sellaisten keinojen luomista ja edistämistä, joilla perinteinen lääketiede sisällytetään osaksi nykyaikaista terveydenhoitoa,
 - c) välttämättömiä lääkkeitä koskevien ohjelmien ja strategioiden täytäntöönpanoa,
 - d) laajemman ohjelman puitteissa toteutettavaa henkilöstön koulutusta, joka on kohdistettu kansanterveysalan suunnittelijoille, hallintovirkamiehille ja -henkilöstölle, asiantuntijoille ja kenttähenkilöstölle,
 - e) sellaisten järjestelyjen luomista, toteutusta ja kehittämistä, joiden tavoitteena on ravitsemuspolitiikan sisällyttäminen yleiseen terveydenhoitopolitiikkaan, sekä ravitsemusohjelmia ja -hankkeita,
 - f) puhtaan ja kohtuuhintaisen talousveden jatkuvaa ja tasapuolista saantia siten, että sen laatu ja määrä turvataan,
 - g) sellaisten koulutus- ja tiedotusohjelmien ja -kampanjoiden edistämistä, joiden tavoitteena on hävittää paikalliset taudit, parantaa elinympäristön hygieniaa sekä torjua huumausaineiden käyttöä, sukupuolitautien leviämistä ja muita terveyshaittoja osana yleistä terveydenhoitojärjestelmää, ja
 - h) kansanterveyden ja ravitsemuksen aloilla toimivien tutkimuslaitosten, yliopistojen laitosten ja erityisoppilaitosten perustamista ja ylläpitoa AKT-valtioissa.

109. Yhteistyön ensisijaisia tavoitteita köyhyyden vähentämiseksi ovat

- kansallisten politiikkojen ja strategioiden soveltamisen edistäminen,
- osallistuminen terveyden kannalta suotuisan ympäristön luomiseen,
- hoitojärjestelmien uudistamisen tukeminen siten, että niiden rakenteelliset vääristymät korjataan jakamalla vastuut paremmin eri toimijoiden, erityisesti julkisen ja yksityisen sektorin kesken, ja tukemalla julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuutta,
- sellaisten rahoitusjärjestelmien kehittäminen, joiden kautta saaduilla varoilla varmistetaan oikeudenmukaisuuden toteutuminen nykyistä paremmin, ja
- ensisijaisesti sellaisten suunnitelmien kehittäminen, joissa tavoitteena on hoidon laadun parantaminen kaupunkiympäristössä ja syrjäisillä alueilla.

110. Tuen on pääasiassa oltava alakohtaista eli AKT-valtioita on rohkaistava itse hallinnoimaan terveydenhoitojärjestelmiä, institutionaalista tukea, vuoropuhelua kaikista terveydenhoitopolitiikan osatekijöistä, alat ylittävää lähestymistapaa ja kaikkien asianomaisten osallistumista, terveydenhoidon peruspalvelujen laajentamista ja laatua koskevaa painopistettä sekä avun koordinoitua ja täydentävyyttä muiden rahoittajien avun kanssa.

- Välttämättömien lääkkeiden saanti on edelleen ensisijainen tavoite.
- Tuen kohdistaminen väestön köyhimpiin osiin on ensisijainen tavoite.
- Investointien lisäämistä tiedon tuottamiseen ja tuen lisäämistä instituutioiden kehittämiseen rohkaistaan kansallisella ja alueellisella tasolla.

3.4 HIV/AIDS

111. Aidsin torjunnassa yhteistyön strategisia tavoitteita ja painopisteitä ovat

- epidemian leviämisen estäminen mahdollisimman tehokkaasti ja tartuntavaarassa olevien, tartunnan saaneiden ja jo sairastuneiden henkilöiden syrjinnän ja syrjäytymisen välttäminen
 - toteuttamalla sukupuolikasvatukseen, terveyteen ja ehkäisyvälineiden saantiin liittyviä toimenpiteitä,
 - kiinnittämällä nykyistä enemmän huomiota epäedullisessa asemassa oleviin ryhmiin ja alueisiin;

- terveydenhoitojärjestelmien tukeminen, jotta ne selviytyvät aidsin aiheuttamista lisäkustannuksista,
 - yhteiskunnan ja talouden kehitykseen kohdistuvien epidemian vaikutusten vähentäminen,
 - aidsia koskevan tieteellisen tiedon lisääminen ja levittäminen, sama koskee myös toimintamahdollisuuksia ja tietojen soveltamista täytäntöönpanon ja seurannan tasolla, ja
 - johdonmukaisuuden, koordinaation ja täydentävyyden lisääminen jäsenvaltioiden ja muiden merkittävien rahoittajien, erityisesti UNAIDSin, Maailmanpankin ja kahdenvälisen avunantajien kanssa. Koordinaatio toteutetaan seuraavia periaatteita noudattaen:
 - toimet on suunnattava riskikäyttäytymiseen, mutta myös sen taustalla oleviin sosiaalis-taloudellisiin tekijöihin, jotka luovat erityisiä riskiympäristöjä,
 - koordinaation on oltava erikoistunutta ja siinä on otettava huomioon sukupuolten välinen ero,
 - koordinaation on perustuttava sosiaalisen oppimisen strategiaan, johon ei liity pakottamista ja joka edistää ihmisoikeuksien ja ihmisarvon kunnioittamista,
 - koordinaatio ei saa olla keskusjohtoista, vaan vastuunjaossa on otettava huomioon yksilöiden ja yhteisöjen kyvyt ja niille kuuluvat vastuut,
 - koordinaatio on sisällytettävä laajempiin puitteisiin, joissa otetaan huomioon epidemiovaihe, ja toiminta on voitava käynnistää nopeasti, ja
 - koordinaation avulla hallitusten, yhteisöjen ja yksilöiden on voitava minimoida epidemian leviäminen siten, että estetään tartuntavaarassa olevien, tartunnan saaneiden ja jo sairastuneiden henkilöiden syrjintä ja syrjäytyminen käsittelemällä aidsia monialaisena ja erityistoimia edellyttävänä ongelmana.
112. Yhteistyössä tarkastellaan mahdollisuutta luoda uusia yhteisvastuumekanismia ja useita vaihtoehtoisia ratkaisuja, pohditaan mahdollisuuksia rahoittaa hoitoja ja erityisesti retrovirusten leviämisen estämistä kehitysmaissa ja selvitetään samanaikaisesti tekniset epävarmuustekijät, tavoitteiden ensisijaisuus, hinnat ja yleinen etu. Yhteistyöllä tuetaan rokotteiden ja mikrobisidien kehittämiseksi aloitettuja ponnisteluja. Parhailaan keskustellaan mahdollisuudesta perustaa rahasto kyseisten tuotteiden hankkimiseksi.
113. On myös syytä harkita Euroopan yhteisön erityisen lisätuen mahdollisuutta tiettyjen maiden auttamiseksi hankkimaan välttämättömiä tuotteita. On myös syytä kannustaa yksityissektoria jatkamaan investointeja rokotteiden ja mikrobisidien tutkimukseen sekä myöhemmin osoittamaan varoja kyseisten tuotteiden hankkimiseen.

3.5 Väestö ja perhesuunnittelu

114. Väestöä ja perhesuunnittelua koskevan yhteistyön päätavoitteena on muun muassa sellaisten politiikkojen ja strategioiden tukeminen, joiden tarkoituksena on parantaa terveydenhoidon peruspalveluja, lisääntymisterveyttä ja perhesuunnittelua samoin kuin ehkäisemään naisten sukupuolielinten silpomista. Tehokkaiden ja käytännönläheisten politiikkojen ja strategioiden toteuttaminen näillä aloilla on AKT-valtioiden kannalta ratkaisevaa, jos ne aikovat päästä köyhyyden noidankehästä ja onnistua lopulta kitkemään köyhyys kokonaan.
115. Tätä tarkoitusta varten yhteistyöllä pyritään
- a) parantamaan turvallisten, tehokkaiden, kohtuuhintaisten ja kulttuurisesti hyväksyttävien hedelmällisyyden sääntelykeinojen saantia,
 - b) ehkäisemään raskauteen ja synnytykseen liittyviä sairauksia ja kuolintapauksia,
 - c) edistämään äidin ja lapsen asemaa ja suojelemaan heitä koko väestön keskuudessa,
 - d) parantamaan tarkoituksenmukaisten perusterveydenhoitopalvelujen ja neuvonnan saantia, jotta raskaus sujuisi turvallisesti ja synnytys parhaissa olosuhteissa, joissa vauvat syntyvät terveinä,
 - e) parantamaan perhesuunnittelun saantia ja valikoimaa, erityisesti sukupuolitautilien seurannan ja ehkäisyn osalta,
 - f) sisällyttämään perhesuunnittelupalvelut äideille ja lapsille suunnattuihin terveydenhoitopalveluihin,
 - g) lisäämään ja parantamaan AKT-valtioiden tietämystä sekä edistämään parhaita käytäntöjä ja niiden soveltamista,
 - h) kehittämään paikallisyhteisöjen edellytyksiä osallistua aktiivisesti terveydenhoitoon sekä lujittamaan toiminnallisia terveydenhoitojärjestelmiä, ja
 - i) hävittämään terveydelle haitalliset perinteet, kuten naisten sukupuolielinten silpominen.

116. Edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi toteutettavat toimenpiteet saatetaan osaksi koulutusohjelmia ja -hankkeita sekä terveys- ja/tai aluesuunnittelustrategioita. Tällaisia toimenpiteitä ovat
- a) tilasto- ja väestöpalvelujen luominen AKT-valtioissa ja/tai niiden valmiuksien kehittäminen luotettavien tietojen keräämiseksi väestö- ja perhesuunnittelupolitiikkojen ja -strategioiden laatimista varten,
 - b) väestökysymyksiä ja -politiikkoja koskevien tietojen jakaminen yleisölle,
 - c) alan kannalta edullisten hankkeiden ja/tai ohjelmien valmistelu, täytäntöönpano ja arviointi,
 - d) vapaaehtoista perhesuunnittelua koskevien politiikkojen laatiminen ja täytäntöönpano, ja
 - e) henkilöstön koulutus ja uudelleen koulutus AKT-valtioissa, jotta nämä valmistelisivat ja toteuttaisivat väestöpolitiikkoja ja -strategioita eri aloilla.
117. Tällaisissa toimenpiteissä on otettava huomioon paikalliset, kulttuuriset ja sosiaaliset toimintatavat ja paikallistaloudet. Ne laaditaan ja toteutetaan AKT-valtioiden politiikkojen, hankkeiden ja ohjelmien mukaisesti kunnioittaen ihmisten perusoikeuksia sekä yksilöiden vapaasti tekemiä valintoja perheeseen, lasten syntymien suunnittelun sekä perhesuunnittelussa käytettävien keinojen suhteen.
118. Tällaisten toimenpiteiden täytäntöönpanossa on otettava erityisesti huomioon väestöpolitiikan ja muiden asiaan vaikuttavien politiikkojen välinen yhteys ja vuorovaikutus. Naisten ja nuorten asema näillä sosiaalielämän ja kehityksen eri aloilla on nähtävä keskeisenä.
119. Yhteistyön avulla pyritään tällä hetkellä seuraaviin tavoitteisiin:
- edistetään kansanterveyspolitiikkoihin yhdistettyjen kansallisten väestöpolitiikkojen määrittelyä ja toteuttamista,
 - edistetään tietojen laajan jakelun mahdollistavien järjestelmien, menetelmien ja keinojen kehittämistä, ja
 - tuetaan perhesuunnittelumenetelmien ja -keinojen jakamiseen tarkoitettujen palvelujen kehittämistä.
120. Yhteistyön tarkoituksena on luoda (poliittinen, oikeudellinen ja institutionaalinen) ympäristö, joka suosii perhesuunnittelun kehittämistä ja lasten lukumäärän vapaata valintaa. Erityisesti yhteistyöllä
- kannustetaan avunsaajia perhesuunnittelun kehittämiseen käytäessä poliittista vuoropuhelua heidän kanssaan,
 - annetaan teknistä apua maiden auttamiseksi niiden laatiessa kestäviä perhesuunnittelupolitiikkoja ja vahvistetaan alan institutionaalisia ja paikallisia hallintovalmiuksia,

- vahvistetaan perhesuunnittelua koskevaa tutkimusta ja AKT-valtioiden kansalaisille annettavaa alan koulutusta. Jotta perhesuunnittelun toteutus olisi mahdollisimman tehokasta, etusijalle on asetettava
 - alan tutkimuksen, erityisesti kenttätutkimuksen kehittäminen,
 - sekä Euroopassa että avunsaajamaissa käytettävissä olevien alan asiantuntijaresurssien vahvistaminen laajamittaisin valmennus- ja koulutustoimin,
 - perhesuunnittelua ja lisääntymisterveyttä koskevien palvelujen laatimisen nopeuttaminen edistämällä niiden sisällyttämistä olemassa oleviin kansanterveyspolitiikkoihin,
 - tarkoituksenmukaisemman ja paremmin kohdistetun rahoitustuen ja teknisen avun tarjoaminen,
 - toimien keskittäminen: koska varat ovat rajallisia, niiden jakaminen liian moneen kohteeseen heikentää samalla kaikkien toimien tehokkuutta. Näin ollen on tärkeää sopia varojen keskittämisestä sekä maantieteellisille alueille että tietyntyyppisiin perhesuunnitteluohjelmiin,
 - avun antaminen ensisijaisesti maille, joissa väestönkasvu on nopeaa ja jotka ovat selvästi ilmaisseet halunsa toteuttaa väestöpolitiikkoja, ja
 - toimien koordinaation ja toisiaan täydentävyyden parantaminen EU:n jäsenvaltioiden ja muiden merkittävien avunantajien kanssa.

3.6 Kulttuurin kehittäminen

121. Kulttuurialan yhteistyön tarkoituksena on oltava AKT-valtioiden kulttuuriperinnön säilyttäminen ja niiden kansalaisten kulttuuri-identiteetin tukeminen, jotta edistetään heidän itsenäistä edistymistään, kannustetaan heidän luovuuttaan ja rohkaistaan kulttuurienvälistä vuoropuhelua. Lisäksi kulttuurialan yhteistyöllä on myös rohkaistava yhteisöjen kehittymistä, ja se on erittäin tärkeä tapa turvata talous- ja sosiaalikehitys. Yhteistyön tarkoituksena on oltava vuoropuhelua, keskinäistä vaihtoa ja rikastumista tukeva parempi yhteisymmärrys ja lisääntynyt solidaarisuus toisaalta AKT-valtioiden hallitusten ja väestön välillä ja toisaalta AKT-valtioiden ja EU:n jäsenvaltioiden hallitusten ja väestön välillä.

122. Kulttuurialan AKT–EU-yhteistyössä on otettava huomioon seuraavat ulottuvuudet:
- tarve ottaa huomioon kulttuurinen ulottuvuus (eli kaikki arvot, esitys-, ajattelu- ja toimintatavat) kehitysyhteistyön eri tasoilla. Kulttuurilla tarkoitetaan tässä kaikkia niitä arvoja sekä ajattelu- ja toimintatapoja, jotka muodostavat yhteiskunnan enemmän tai vähemmän näkyvän rakenteen. "Huomioon ottaminen" (esimerkiksi naisten aseman huomioon ottaminen) on monitahoinen ja vaikea tehtävä, vaikka tarvittavat keinot olisivatkin olemassa. Selkkausten repimissä maissa on nähtävissä, että eräitä näistä ensimmäisistä sovittelualoitteista aletaan ottaa huomioon;
 - Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioiden ja EU-maiden välisten yhteisten kulttuuri-identiteettien tunnustaminen ja edistäminen osana kulttuurienvälistä vuoropuhelua; AKT-valtioiden ja EU:n kansojen keskinäistä kehittymistä on edistettävä lisäämällä tietoisuutta eri kulttuureissa elävien kansojen välisestä riippuvuudesta;
 - kulttuuriperinnön suojelu ja kehittäminen sekä alan toimintavalmiuksien kehittäminen; kulttuuriperintö on kansojen identiteetin ydin, ja
 - AKT-valtioiden kulttuurituotannon, erityisesti kulttuuriteollisuuden tuotteiden markkinoille pääsy.
123. Kulttuurin taloudellista merkitystä AKT-valtioille on korostettava. Sen perusteella, miten tärkeä asema tällä palvelusektorilla jo on läntisissä talouksissa, voidaan ennustaa, mitä tulee tapahtumaan eteläisillä talousalueilla muutaman vuoden kuluttua. Maailmanlaajuisella tasolla musiikki- ja elokuvateollisuus nousevat kymmenen parhaiten menestyvän teollisuusalan joukkoon.
124. AKT-valtioille kulttuuri on sekä työpaikkoja luova ja paikallista kehitystä edistävä sektori että väline niiden talouden integroimiseksi maailmantalouden verkostoihin. AKT-valtioissa kulttuuriteollisuuden, erityisesti musiikin ja taideteollisuuden (varsinkin muotoilun) ympärille on kasvanut toimiva talous. Verkostojen ammatillistumisen ja piratismia koskevan oikeudellisen vähimmäissuojan myötä se kehittyi edelleen. Kuvaamataiteisiin, elokuvaan ja näyttämötaiteeseen sisältyy samanlainen taloudellinen haaste, tosin pienemmässä mittakaavassa.
125. Markkinoiden avautuminen on epäsuoraa. Erityisesti tämä pitää paikkansa kulttuuriperinnön osalta, missä entisöinti edellyttää käsiteollisuus- ja matkailuvetoista taloutta. Näin ollen on tarpeen käsitellä kulttuuritalouden kysymystä alakohtaisesti tuotantoaloittain.
126. Kulttuurialan yhteistyötoimien on siis katettava seuraavat alat:
- a) kulttuurisia näkökohtia koskevat selvitykset, tutkimukset ja toimenpiteet, jotka liittyvät yhteistyön kulttuurisen ulottuvuuden huomioon ottamiseen, ja
 - b) selvitykset, tutkimukset ja toimenpiteet, joiden tarkoitus on edistää AKT-valtioiden kansojen kulttuuri-identiteettiä, sekä kaikki kulttuurienvälistä vuoropuhelua edistävät aloitteet.
 - c) kulttuurivaihdon edistäminen, yhteydet kansojen välillä ja AKT-valtioiden kulttuurin, erityisesti musiikin, tanssin, elokuvataiteen ja ruokien tuntemus.

4. AIHEPIIRIKOHTAISET JA MONIALAISET KYSYMYKSET

4.1 Sukupuoleen liittyvät kysymykset

127. Sukupuoleen liittyvien kysymysten yhteydessä käsitellään naisten ja miesten erilaisia ja toisiinsa kytkeytyviä vastuita, mahdollisuuksia ja rooleja, jotka ovat kulttuurispesifisiä ja sosiaalisesti määräytyviä ja jotka voivat ajan mittaan muuttua muun muassa valtiovallan toimenpiteiden seurauksena. Tämä käsite vaikuttaa ratkaisevasti kaikkien kehitystä koskevien tavoitteiden saavuttamiseen.
128. Yhteistyötä on tehtävä seuraavien periaatteiden pohjalta:
- analyysi sukupuoleen perustuvasta roolien yhteiskunnallisesta jakautumisesta maailmanlaajuisesti, kansallisesti ja yksilön tasolla on sisällytettävä kaikkien kehitystä koskevien politiikkojen ja toimien laatimiseen, suunnitteluun, toteuttamiseen, seurantaan ja jälkiarviointiin,
 - sekä naisten että miesten olisi osallistuttava kehitystyöhön ja hyödyttävä siitä tasa-arvoisesti,
 - naisten ja miesten välisen eriarvoisuuden vähentäminen on koko yhteiskunnan ensisijainen tavoite,

- naisten ja miesten välisiä eroja ja eriarvoisuutta koskevan analyysin on oltava ratkaiseva peruste arvioitaessa kehitystä koskevien toimien ja politiikkojen tavoitteita ja tuloksia,
 - yhteistyössä on kannustettava ja tuettava asenteiden, rakenteiden ja mekanismien muutoksia poliittisella, oikeudellisella, yhteisön sekä perheen tasolla sukupuolten välisen epätasa-arvon vähentämiseksi. Erityisesti on
 - edistettävä poliittista vallanjakoa sekä täysimääräistä ja tasa-arvoista osallistumista päätöksentekoon kaikilla tasoilla,
 - vahvistettava taloudellista itsenäisyyttä sekä tasa-arvoa taloudellisten resurssien saannissa ja hallinnassa, kuten ansiotoiminnassa, lainansaannissa, maanomistuksessa ja työnteossa,
 - edistettävä tasa-arvoa yhteiskunnallisten kehitysmahdollisuuksien hyväksikäytössä ja niiden hallinnassa, ja
 - edistettävä naisten osallistumista rauhankulttuurin luomiseen erityisesti lisäämällä heidän osallistumistaan selkkausten ratkaisemisessa ja päätöksenteossa.
 - sukupuoleen perustuvia kysymyksiä koskevien tietojen tuottaminen ja levittäminen on olennaista suunniteltaessa ja arvioitaessa toteutettavia toimenpiteitä.
129. Kaikkien kehityspoliitikkojen laatimisessa on otettava nimenomaan huomioon sellaiset kehitysyhteistyön yleiset periaatteet, joissa huomioidaan sukupuoleen perustuvat erityispiirteet. Erityisesti makrotalouspolitiikoissa, kuten rakennemukautuksessa, on otettava asianmukaisesti huomioon kansallisen ja yksilötason analyysin tulokset sekä naisten ja miesten roolien keskinäinen riippuvuus sekä tuotannossa että inhimillisten voimavarojen uusiutumisessa ja ylläpidossa.
130. Näiden yleisperiaatteiden on oltava pysyvä osa kaikkea kumppanuusmaiden kanssa käytävää poliittista vuoropuhelua ja neuvottelua. Erityisesti ulkopuolisella avulla on rohkaistava ja tuettava olemassa olevien toimintaperiaatteiden sekä oikeudellisten ja hallinnollisten puitteiden muuttamista, jotta niissä otettaisiin paremmin huomioon sukupuoleen liittyvät erityispiirteet.
131. Hankkeiden, ohjelmien ja maakohtaisten strategioiden tasolla ulkopuolisella avulla varmistetaan se, että sukupuoleen liittyvien kysymysten analyysi ohjaa kaikkia kehitystoimia suunnittelusta arviointivaiheeseen (sukupuoleen liittyvien seikkojen huomioon ottaminen). Lisäksi on kiinnitettävä erityishuomiota myönteisiin toimiin, joita kohdistetaan naisten ja miesten välillä vallitseviin tärkeimpiin epätasa-arvon aiheuttajiin.
132. Sekä sukupuoleen liittyvien seikkojen huomioon ottaminen että myönteiset toimet on nähtävä täydentävinä strategioina, joiden tavoitteena on se, että naiset ja miehet voisivat hyödyntää täysimääräisesti kehitysmahdollisuuksiaan ja että heillä olisi tasa-arvoiset mahdollisuudet hyödyntää taloudellisia, poliittisia ja yhteiskunnallisia kehitysmahdollisuuksia, opetus ja terveydenhuolto mukaan luettuina.

133. Toteutettaessa erityisaloitteita naisten ja miesten välisen syvän epätasa-arvon lieventämiseksi, kuten erityishankkeita ja -ohjelmia, joiden tarkoituksena on AKT-valtioiden naisten itsenäisyyden lisääminen, niiden on rakenteellisesti liityttävä tärkeimpiin toiminta-aloihin ja niitä on tuettava tietyn ajan riittävällä rahoituksella ja asianmukaisilla teknisillä ja inhimillisillä voimavaroilla, nimenomaisena tavoitteena olla osa yleistä integraatiota.
134. Silloin, kun kehitysapua ei anneta hankkeiden muodossa, on pyrittävä luomaan tarpeellinen yhteys kokonaisvaltaisen, välitason ja yksilötason analyysien välille, ottaen huomioon erityisesti miesten ja naisten väliseen ongelmakenttään liittyvät kysymykset.

4.2 Ympäristö

135. Tämän sopimuksen yhteydessä ympäristön ja luonnonvarojen suojelu ja hyödyntäminen, maaperän, metsien ja vesiekosysteemien heikkenemisen pysäyttäminen, ekologisen tasapainon palauttaminen sekä luonnonvarojen säilyttäminen ja niiden kestävä käyttö ovat perustavoitteita, joihin asianomaiset AKT-valtiot pyrkivät yhteisön tukemana väestönsä elinolojen parantamiseksi välittömästi ja niiden säilyttämiseksi tuleville sukupolville.
136. AKT-valtiot ja yhteisö tunnustavat sen, että eräiden AKT-valtioiden olemassaolo on uhanalainen johtuen ympäristön tilan nopeasta huononemisesta, mikä estää kaikki kehitystoimet, erityisesti köyhyden vähentämistä ja integroitumista maailmantalouteen koskevien ensisijaisten tavoitteiden saavuttamiseen tähtäävät toimet. Monien AKT-valtioiden on pakko ryhtyä toimiin ympäristön tilan huononemisen pysäyttämiseksi ja luonnonvarojen säilyttämiseksi, ja ne edellyttävät sellaisten kestävästä kehitystä koskevien kansallisten strategioiden valmistelua ja täytäntöönpanoa, joissa ekologinen tasapaino otetaan asianmukaisesti huomioon.
137. Ottaen huomioon ympäristöongelman laajuuden ja käytettävissä olevat keinot AKT-EY-yhteistyötä on tehtävä osana kestävästä kehityksen kokonaisvaltaisia, pitkän aikavälin politiikkoja, jotka AKT-valtiot laativat ja panevat täytäntöön kansainvälisen tuen avulla kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla.
138. Tätä tarkoitusta varten yhteistyötoimissa asetetaan etusijalle
- systemaattinen lähestymistapa, jolla varmistetaan kestävä kehitys kaikissa vaiheissa (strategioiden laatiminen, ohjelmasuunnittelu, täytäntöönpano ja arviointi) ja kaikilla aloilla, myös kaupassa, alueellisessa yhteistyössä, makrotalouden ja alakohtaisissa sopeutus- ja tukiohjelmassa sekä eri toimijoiden toteuttamissa hankkeissa,
 - ehkäisevä lähestymistapa, joka perustuu ennalta varautumisen periaatteeseen, jonka tavoitteena on välttää ohjelmista tai toimista ympäristölle aiheutuvat haittavaikutukset,
 - aloitteellinen lähestymistapa, jossa selvitetään ympäristön tilan parantamismahdollisuuksia ja sisällytetään ne ohjelmiin ja toimiin,

- monialainen lähestymistapa, jossa otetaan huomioon toteutettujen toimien sekä välittömät että välilliset vaikutukset, ja
 - kustannustehokas lähestymistapa, jolla edistetään tarkoituksenmukaista sääntelyä ja markkinapoliittisia välineitä, joissa painotetaan saastuttaja maksaa -periaatetta.
139. Ympäristökysymysten huomioon ottaminen tehokkaalla tavalla kaikilla AKT–EU-yhteistyön aloilla edellyttää AKT-valtioiden nykyisten valmiuksien huomattavaa vahvistamista. Tarvittaessa määritellään tarkoituksenmukaisia toimenpiteitä, joilla tuetaan monenvälisen ympäristöalan sopimusten täytäntöönpanoa sekä ympäristöpolitiikkojen laatimista ja täytäntöönpanoa, vahvistetaan asianomaisia instituutioita ja lisätään AKT-valtioiden julkisen ja yksityisen sektorin sekä kansalaisyhteiskunnan valmiuksia ratkoa ympäristöalan kysymyksiä tehokkaalla tavalla. Maakohtaisia strategioita ja maaohjelmia laadittaessa on kiinnitettävä erityishuomiota monenvälisiin ympäristöalan sopimuksiin, kuten aavikoitumisen estämistä koskevaan yleissopimukseen, biologista monimuotoisuutta koskevaan yleissopimukseen ja ilmastonmuutosta koskevaan puitesopimukseen liittyviin kansainvälisiin sitoumuksiin, kansallisiin ympäristöpolitiikkoihin sekä AKT-valtioiden institutionaalisiin rakenteisiin.
140. Ympäristön ja luonnonvarojen suojelu edellyttää kokonaisvaltaista lähestymistapaa, johon sisältyy sosiaalis-kulttuurinen ulottuvuus. Kyseisen erityisulottuvuuden huomioon ottamiseksi on huolehdittava siitä, että hankkeisiin ja ohjelmiin sisällytetään tarkoituksenmukaiset kasvatus-, koulutus-, tiedotus- ja tutkimussuunnitelmat.
141. Tarvittaessa suunnitellaan ja pannaan täytäntöön ympäristötarpeisiin soveltuvia yhteistyövälineitä.
142. Ympäristönäkökohtien ottamiseksi asianmukaisesti huomioon laaditaan inventaareja, joihin liitetään mahdollisuuksien mukaan kirjanpitoselvitys.
143. Tarvittaessa käytetään sekä laadullisia että määrällisiä perusteita. Ehdotettujen toimien ympäristöystävällisyyden arvioinnin helpottamiseksi käytetään toimen laajuudesta riippumatta yhteisesti hyväksytyjä tarkistuslistoja. Tarvittaessa tehdään strateginen ympäristövaikutusten arviointi tai ympäristövaikutusten arviointi.
144. Näiden välineiden täytäntöönpanolla varmistetaan, että
- haitallisen ympäristövaikutuksen ollessa odotettavissa laaditaan tarvittavat korjaavat toimenpiteet, ja
 - ympäristön tilan parantamismahdollisuudet otetaan huomioon ehdotetun hankkeen tai ohjelman valmistelun alkuvaiheessa, jotta se voi edetä suunnitellussa aikataulussa ja ympäristön ja luonnonvarojen kestävä hoidon ja hallinnan osalta parannetussa muodossa.

145. Sopimuspuolet haluavat varmistaa sen, että ympäristöä ja luonnonvaroja suojellaan ja hallitaan tehokkaasti, ja ovat sitä mieltä, että kaikkia tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvia AKT–EY-yhteistyön aloja on tarkasteltava järjestelmällisesti ja arvioitava sen mukaisesti.
146. Edellä sanotun mukaisesti yhteisö tukee AKT-valtioiden kansallisen, alueellisen ja kansainvälisen tason toimia sekä hallitustenvälisten tai valtiosta riippumattomien järjestöjen toimia, joilla edistetään kansallisia ja hallitustenvälisiä politiikkoja ja painopisteitä. Koska moniin ympäristöön ja luonnonvarojen (eli veden) hallintaan liittyviin ongelmiin sisältyy alueellisia näkökohtia, joita ei voida ratkaista tehokkaasti kansallisella tasolla, alueellisen ohjelmasuunnittelun yhteydessä on syytä painottaa ympäristönsuojeluohjelmia. Maa- ja alueohjelmien välinen täydentävyys on tärkeää, kun selvitetään kehitysyhteistyöhankkeiden ja -ohjelmien rajat ylittäviä ympäristövaikutuksia.
147. Sopimuspuolet tunnustavat tähän sopimukseen perustuvien neuvottelumekanismien välityksellä merkittävistä ympäristövaaroista käytävän näkemystenvaihdon merkityksen, olivatpa ne sitten maailmanlaajuisia (kuten kasvihuoneilmiö, otsonikerroksen heikentyminen, trooppisten metsien häviäminen ja vesivarojen väärinkäyttö) tai vaikutuksiltaan rajallisempia, teollisuusteknologian käytöstä aiheutuvia (pilaantuminen, terveysriskit, teollisuusonnettomuudet jne.). Kumpi tahansa sopimuspuoli voi pyytää tällaisten neuvottelujen käymistä silloin, kun kyseisillä ympäristövaaroilla on käytännön vaikutusta sopimuspuoliin, ja niissä pyritään arvioimaan mahdollisuuksia toteuttaa tämän sopimuksen mukaista yhteistä toimintaa. Tarvittaessa neuvotteluja voidaan käydä myös näkemysten vaihtamiseksi ennen kyseisistä aiheista asianmukaisissa kansainvälisissä yhteyksissä käytäviä keskusteluja.

4.3 Instituutioiden ja toimintaedellytysten kehittäminen

148. Yhteistyössä instituutioiden ja toimintaedellytysten kehittämiseksi tuetaan AKT-valtioiden toimia, jotka liittyvät neljään yhteisön avustamaan alaan:
- ihmisoikeuksien, demokratian periaatteiden ja oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamisen sekä avoimen ja vastuullisen hallinnon edistämistä ja vahvistamista (korruption torjunta mukaan luettuna) kaikissa julkishallinnollisissa elimissä; tuki rakenteiden, instituutioiden ja menettelyjen kehittämiseksi ja vahvistamiseksi,
 - julkishallinnollisten elinten toimintaedellytysten vahvistaminen ja julkisen sektorin toiminnan tehostaminen kehityksen ja kasvun moottorina sekä valtion tarjoamien palvelujen tehostajana; tuki oikeuslaitoksen ja julkisen sektorin uudistuksille, myös niiden järkiperäistämiseksi, nykyaikaistamiseksi ja hajauttamiseksi,
 - julkisen sektorin ja instituutioiden kriittisten toimintaedellytysten palauttaminen tai vahvistaminen, jotta markkinatalouteen perustuvat yhteiskunnat voisivat toimia moitteettomasti, ja
 - valtiosta riippumattomien (uusien) toimijoiden valmiuksien kehittäminen sekä valtiosta riippumattomien toimijoiden ja kansallisten viranomaisten välisten tiedotus-, vuoropuhelu- ja neuvottelurakenteiden ja -mekanismien vahvistaminen.

149. Tuki ja apu ihmisoikeuksien kunnioittamisen, oikeusvaltion, demokratian periaatteiden ja hyvän hallintotavan toteutumisen kannalta keskeisten rakenteiden, instituutioiden ja mekanismien perustamiselle, uudistamiselle tai parantamiselle sisältää

- tuen yksiselitteisten sääntöjen laatimiseksi ja vahvistamiseksi, jotka saavat muodon asianomaisissa perustuslaki-, lainsäädäntö- ja sääntelyjärjestelmissä avoimet soveltamis- ja seurantajärjestelmät mukaan luettuina,
- tuen vaalijärjestelmien uudistamiselle ja moitteettomalle toiminnalle, vaalien järjestämiselle ja vaalimenettelyille kansallisella ja paikallisella tasolla sekä institutionaalistettujen mekanismien perustamiselle kansan kuulemiseksi (esim. kansanäänestys),
- asianomaisten, syntymässä ja olemassa olevien julkisten ja valtiosta riippumattomien instituutioiden ja järjestöjen toimintaedellytysten (= institutionaalisen ja henkilökohtaisen taitotiedon ja osaamisen sekä organisointi-, suunnittelu-, täytäntöönpano- ja seurantavalmiuksien) vahvistamisen teknisen avun, koulutuksen ja tiedotuksen välityksellä painopisteen ollessa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja -normeissa, demokraattisissa järjestelmissä ja päätöksentekomenettelyissä sekä julkisten varojen avoimessa ja vastuullisessa hoidossa oikeusvaltioperiaatteen mukaisesti,
- tuen seurantaan liittyvien, instituutioiden tilastotietojen keruuvalmiuksien ja siihen liittyvien mekanismien vahvistamiselle kansainvälisesti vertauskelpoisten standardien mukaisesti,
- tuen kyseeseen tulevien koulutuslaitoksille (julkishallinnon oppilaitosten, poliisikoulujen, asianajajalaitosten jne.) niiden aikaansaamien kerrannaisvaikutusten edistämiseksi,
- tuen oikeussuojan parantamiseksi tukemalla oikeusasiamies-tyyppisiä laitoksia ja saattamalla asiaan kuuluvat tiedot julkisuuteen,
- tuen riippumattomien tiedotusvälineiden aseman ja toimintaedellytysten sekä toimittajien ammattitaidon vahvistamiselle koulutuksen avulla,
- tuen julkishallinnon institutionaalisille uudistuksille ja menettelysäännöille julkisen varainhoidon avoimuuden ja vastuullisuuden lisäämiseksi, ja
- sellaisten instituutioiden (virallinen syyttäjä, korruptionvastaiset komiteat jne.) ja mekanismien vahvistamisen, joiden tehtävä on valvoa hallituksen toimia ja tiedottaa niistä säännöllisesti kansallisella ja paikallisella tasolla korruption ja lahjonnan torjumiseksi ja niihin syyllystyneiden panemiseksi syytteeseen.

150. Tulosperusteinen tuki julkishallinnollisten elinten toimintaedellytysten vahvistamiselle ja niiden tehtävien hoidon tehostamiselle

- tukemalla julkishallinnon organisatorisia ja toiminnallisia uudistuksia sen nykyaikaistamiseksi ja tehostamiseksi,
- tukemalla lainsäädännöllisiä ja oikeudellisia uudistuksia sekä oikeuslaitoksen, myös hallinnon ja tuomareiden koulutuksen uudistamista,
- vahvistamalla julkisen talouden hoitoa tukemalla sellaisen avoimen organisatorisen järjestelmän käyttöönottoa, jossa määritellään vastuut, säännöt sekä tarkastus- ja tasapainotusmekanismit mukaan luettuna tarvittavan ammattitaidon kartuttaminen vastuun kaikilla tasoilla,
- tukemalla ja antamalla teknistä apua pankki- ja rahoitusalan uudistusten nopeuttamiseksi,
- tukemalla (uudistukset, ammattitaito) julkisen varainhoidon parantamista ja julkisten hankintamenettelyjen uudistamista, ja
- tukemalla politiikan, hallinnon, talouden ja rahoitusalan hajauttamista.

151. Julkisen sektorin kriittisten toimintaedellytysten palauttaminen sekä markkinatalouteen perustuvien yhteiskuntien hyvän toiminnan kannalta välttämättömien instituutioiden toiminnan uudelleen käynnistäminen tai vahvistaminen erityisesti antamalla apua (teknistä apua, koulutusta)

- niiden oikeudellisten ja sääntelyyn liittyvien valmiuksien kehittämiseen, joita tarvitaan markkinatalouden toimimiseen, kilpailu- ja kuluttajapolitiikka mukaan luettuina,
- politiikkojen analysointi-, suunnittelu-, laadinta- ja täytäntöönpanovalmiuksien parantamiseen erityisesti talouden, yhteiskunnan, ympäristön, tutkimuksen, tieteen ja teknologian sekä innovaatioiden aloilla,
- rahoitus- ja rahalaitosten nykyaikaistamiseen, vahvistamiseen ja uudistamiseen sekä menettelyjen parantamiseen,
- hajauttamispolitiikan tehokkaaseen täytäntöönpanoon tarvittavien valmiuksien kasvattamiseen paikallis- ja kuntatasolla sekä kansalaisten kehittämistyöhön osallistumisen lisäämiseen, ja
- valmiuksien kehittämiseen keskeisillä aloilla, kuten kansainvälisissä neuvotteluissa sekä ulkopuolisen tuen hallinnassa ja koordinaatiossa.

152. Valtiosta riippumattomien toimijoiden toimintaedellytysten kehittämisen tukeminen (teknisen avun, koulutuksen jne. avulla) sekä niiden ja kansallisten viranomaisten välisten tiedotus-, vuoropuhelu- ja neuvottelurakenteiden vahvistaminen kaikilla aloilla, osa-aloilla ja tasoilla.
153. Yhteisö lisää paikallisen asiantuntemuksen käyttöä tukitoimissaan.

5. KAUPAN ALAN KYSYMYKSET

154. Seuraavat alat ainoastaan mainitaan tässä; niitä koskevat yksityiskohtaiset tekstit laaditaan ministerineuvoston pyynnöstä yhteistyön muuttuvien tarpeiden mukaisesti.

5.1 Kilpailupolitiikka

155. Mainitaan.

5.2 Teollis- ja tekijänoikeudet ja niiden suoja

156. Mainitaan.

5.3 Standardointi ja sertifiointi

157. Mainitaan.

5.4 Terveys- ja kasvinsuojelutoimet

158. Mainitaan.

5.5 Kauppa ja ympäristö

159. Mainitaan.

5.6 Kauppaa ja työelämää koskevat säännökset

160. Mainitaan.

5.7 Kuluttajapolitiikka ja kuluttajien terveyden suojele

161. Mainitaan.

6. KUMPPANUUDEN TOIMIJAT

162. Yhteistyöllä edistetään osallistuvaa lähestymistapaa, jossa tunnustetaan valtion ja valtiosta riippumattomien toimijoiden toisiaan täydentävä rooli ja niiden myötävaikutus yhteistyöstrategioihin. Valtiosta riippumattomien toimijoiden osallistumista ja hajautettua yhteistyötä koskevat parhaat käytänteet yhdistetään ja niitä päivitetään säännöllisesti tässä yhteenvedossa.

6.1 Valtiosta riippumattomille toimijoille tiedottaminen ja niiden kuuleminen

163. Valtiosta riippumattomille toimijoille tiedotetaan ja niitä kuullaan AKT–EU-yhteistyöstrategioiden yhteydessä tämän sopimuksen määräysten mukaisesti. Alan yhteistyössä noudatetaan seuraavia periaatteita:
- kuuleminen ja demokratia ovat toisiinsa sidoksissa,
 - kehitysstrategioiden hallinta asianomaisten maiden ja niiden kansalaisten toimesta,
 - aktiivisen ja järjestäytyneen kansalaisyhteiskunnan ja yksityissektorin nykyistä laajempi osallistuminen kehitystyöhön erityisesti aloilla, jotka koskettavat suoraan kyseisiä toimijoita tai vaikuttavat niihin tai joilla niillä on erityisosaamista, ja
 - aloitteenteko kuuluu valtiosta riippumattomille toimijoille.
164. Jotta kumppanuussopimuksesta saataisiin täysimääräinen hyöty, yhteistyön avulla pyritään kannustamaan ja helpottamaan valtiosta riippumattomien toimijoiden sekä kansallisen että alueellisen tason toimia niiden tarpeiden arvioimiseksi ja toimintaedellytysten kehittämisohjelmia koskevien ehdotusten laatimiseksi. Tarkoituksena on
- a) kehittää niiden järjestäytymisvalmiuksia seuraavien keinojen avulla:
- olemassa olevien mekanismien ja rakenteiden kartoitus ja arviointi,
 - tarkoituksenmukaisten tieto- ja viestintäverkostojen kehittäminen kansallisella ja alueellisella tasolla, ja
 - kokemusten vaihto;
- b) kehittää erityisosaamista taloudellisten ja yhteiskunnallisten kysymysten analysoimiseksi ja poliittisia suuntaviivoja koskevien suositusten antamiseksi erityispainotuksen ollessa
- liiketoiminnan kehittämisen, kilpailukyvyn, työpaikkojen luomisen, yhteiskunnallisten tarpeiden tyydyttämisen sekä sääntely- ja hallintopuitteiden edellyttämien uudistusten tiellä olevien esteiden tunnistamisessa,
 - hanke- ja ohjelmaehdotuksen tekemisessä,
 - neuvottelutaitojen kehittämisessä, ja
 - edustavien organisaatioiden ja niiden jäsenten henkilöresurssien ja asiantuntemuksen kehittämisessä.

165. Tiedottamisen alalla yhteistyö kattaa seuraavat näkökohdat:

- tiedottaminen valtiosta riippumattomille toimijoille kumppanuussopimuskokonaisuudesta, hallituksen kanssa käytävästä ohjelmasuunnittelua koskevasta vuoropuhelusta, maakohtaisista tukistrategioista ja rahoitusvarojen saantia koskevista yksityiskohtaisista säännöistä,
- valtiosta riippumattomien toimijoiden välisen vuoropuhelun helpottaminen AKT-valtioissa ja niiden kesken sekä AKT-valtioiden ja EU:n/EY:n edustajien kesken,
- olemassa olevien, yhteydenpitoa helpottavien rakenteiden kuten talous- ja sosiaalikomitean AKT–EY-seurantakomitean, AKT-maiden kauppakamarien, teollisuuden sekä muiden talouden toimijoiden yhteenliittymän AKT-valtioiden liike-elämän foorumin, kansalaisyhteiskuntafoorumin ja paikallishallinnon foorumin toiminnan tukeminen ja sellaisten kansainvälisten järjestöjen kuten ILO:n ja Unicefin kanssa tehtävän sekä AKT-valtioiden ja EU:n valtiosta riippumattomien yhteistyökumppanien välisen yhteistyön tukeminen tässä yhteydessä, ja
- EU:n edustustojen aseman selventäminen ja vahvistaminen erityisesti avaamalla yhteyspiste vastaamaan suhteista valtiosta riippumattomien toimijoiden kanssa, tietojen ja teknisen avun antaminen ja vuoropuhelun helpottaminen mukaan luettuina.

166. Kuulemisen suhteen on tehtävä ero

- demokratian periaatteisiin perustuvan kuulemisen (joka tapahtuu sopimuksessa/poliittisessa vuoropuhelussa/ministerineuvoston ja yhteisen edustajakokouksen toimesta vahvistettujen institutionaalisten menettelyjen mukaisesti), ja
- sellaisen kuulemisen välillä, joka tapahtuu maakohtaisten kehitysstrategioiden yhteydessä sopimuksessa (maakohtaisissa tukistrategioissa) määritellyssä ohjelmasuunnittelutyössä tarkoitettujen tarkastelumekanismien mukaisesti ja AKT-valtioiden edustajien AKT-EU-seurantakomitean jäsenille toimittamien kertomusten välityksellä.

167. Kehitysstrategioita koskevan kuulemisen osalta yhteistyöllä helpotetaan tarkoituksenmukaisten ja joustavien vuoropuhelumekanismien luomista hallituksen ja valtioista riippumattomien toimijoiden välille. Tarkoituksena on

- jakaa tietoja maakohtaisista kehitysstrategioista ja tukistrategioista sekä alakohtaista strategioista,
- käynnistää suunnitelmallinen vuoropuhelu kehityspolitiikoista, myös kauppapolitiikasta, makrotalouspolitiikasta, taloudellisesta ja sosiaalisesta sääntelystä ja alakohtaisista politiikoista, ja
- varmistaa se, että valtiosta riippumattomat toimijat osallistuvat asianmukaisesti prosessiin, jossa määritellään AKT–EU-maastراتيجiat ja alakohtaiset painopisteet kunkin maan olosuhteet huomioon ottaen.

6.2 Hajautettu yhteistyö

168. Hajautettu yhteistyö on ennen muuta toisenlainen tapa tehdä yhteistyötä, ja sen tarkoituksena on antaa kaikille toimijoille keskeinen asema yhteistyössä.
169. Hajautetun yhteistyön toimijoita ovat muun muassa paikallisviranomaiset, paikalliset yhdistykset ja ryhmittymät, julkisiin palveluihin ja kehitystyön tukemiseen liittyvät rakenteet sekä yksityisten toimijoiden yhteenliittymät ja verkostot. Toimijoiden kirjo on tarkoituksellisesti varsin laaja aloitteiden saamiseksi moniarvoisen kansalaisyhteiskunnan eri tahoilta.
170. Hajautettu yhteistyö perustuu viiteen johtajatukseen:
- kaikkien toimijaryhmien aktiivinen osallistuminen (vastuun ottaminen),
 - yhteistyöhön ja täydentävyyteen pyrkiminen eri toimijoiden välillä (eri toimijoiden tekemien aloitteiden yhdenmukaistaminen ohjelmasuunnitteluun perustuvan lähestymistavan yhteydessä),
 - hajautettu hallinto (toissijaisuusperiaate),
 - prosessiin perustuvan lähestymistavan omaksuminen keston ollessa olennainen tekijä, ja
 - toimintavalmiuksien vahvistamisen ja instituutioiden kehittämisen ensisijainen asema.
171. Hajautetun yhteistyön ohjelmissa toteutetaan pääasiassa kolmenlaisia toimia:
- hajauttamisen tukeminen paikallisten toimivaltaisten ja tehokkaiden hallintojärjestelmien perustamiseksi,
 - paikallisten kehitysaloitteiden ja -suuntauksien tukeminen, ja
 - poliittisen ja yhteiskunnallisen vuoropuhelun tukeminen, jotta voitaisiin turvata paikallisten toimijoiden osallistuminen politiikkojen ja ohjelmien laadintaan alkuvaiheessa.

=====